

10. KLASS 2. VIHIK

MARTIN EHALA
MARE KITSNIK

PRAKTIINE EESTI KEEL

	1. teema Uus ekraniseering	2. teema Minu ID-entiteet	3. teema Tõde ja õigus
Lugemine	Nimed marmortahvil: raamat ja film	Isikutunnistuse kasutamine Küberkiusamine	Suhtlemisstiilid Vargamäe mehed
Kõnelemine	Pressikonverents	Juhendi andmine	Seisukohavõtt Enese- kehtestamine
Kirjutamine	Filmi tutvustav artikkel	Juhend E-kiri	Konflikti lahendamine kirja teel
Keele- struktuurid	Siduvad sõnad ja fraasid	Juhtnõõride süntaks	Muutumatud sõnad
Sõnavara	Kultuurisõnavara Pressikonverentsi tüüpväljendid	Teaduslik sõnavara	Piltlikud väljendid ja metafoorid
Õigekiri	Nimede käänamine	E-kirja vormistamine	Muutumatute sõnade kokku- ja lahkukirjutus

LUGEMINE: filmi retsensioon

KÕNELEMINE: pressikonverents

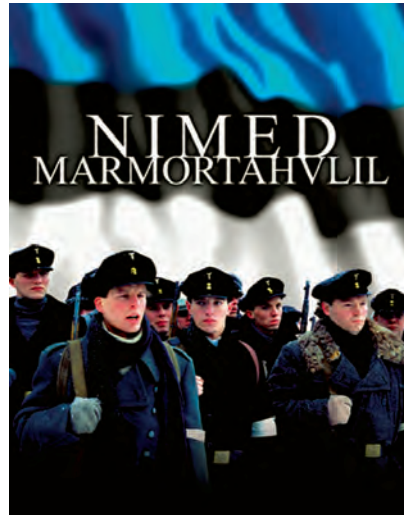
KIRJUTAMINE: filmi tutvustav artikkel.

KEELESTRUKTUURID: siduvad sõnad ja fraasid

SÕNAVARA: kultuurisõnavara, pressikonverentsi tüüpväljendid

ÕIGEKIRI: nimede käänamine

1. Ekraniseering on kirjandusteose alusel loodud film. All on kolme ekraniseeringu plakatid. Milliseid neist filmidest oled ise näinud? Kuidas on need sulle meeldinud? Nimeta veel filme, mis on tehtud mõne kirjandusteose põhjal.

2. Kirjandusteos ja tema ekraniseering on väga erinevad kunstiliigid. Kirjuta, mille poolest kirjandusteos ja ekraniseering sinu arvates erinevad.

Kirjandusteost iseloomustab

Ekraniseeringut iseloomustab

[illegible]

3. Loe läbi järgnev tekst ja täienda selle põhjal harjutuse 2 vastuseid.

EKRANISEERING

Ekraniseering on kirjandusteose alusel loodud film. Umbes 75% filmidest on ekraniseeringud. Seepärast pole väga vale öelda, et hea filmi saamiseks tuleb kõigepealt kirjutada hea raamat.

Samas on romaan ja film väga erinevad kunstiliigid. Romaanis avab kirjanik sageli oma tegelaste sisemaailma, nende mõtteid ja tundeid. Filmis on võimalik näidata seda vaid kaudselt tegelaste miimika ja käitumise kaudu.

Filmis on keskne koht dialoogil, romaanides on kesksel kohal tegevuse ja sisemaailma kirjeldused. Romaanid võivad olla üle tuhande lehekülje pikad, filmi pikkus jääb enamasti paari tunni piiresse.

See tähendab, et ekraniseeringu puhul tuleb ilukirjandusteos sageli üsna põhjalikult ringi teha. Kirjanikud ise enamasti oma raamatuid stsenaariumiks ümber ei tee, sest filmi jaoks kirjutamine nõuab teistsugust lähenemist ning kirjanikel on sageli ka kahju oma teost muuta ja kärpida.

Üks oluline erinevus on romaanil ja ekraniseeringul veel. Raamatutel on tavaliselt üks autor, film on aga peaaegu alati kollektiivne looming. Aluse annab kirjanik oma teosega, stsenaarist mugandab ja täiendab seda, režissöör loob stsenaariumi põhjal oma visiooni, mida püüab võtterühma abil edasi anda. Operaator, näitlejad, kunstnikud, helilooja ja isegi produtsent jätavad filmile kordumatu kunstilise jälje. Nii ei ole ekraniseering kunagi sama mis raamat.

4. Loe läbi Hellar Grabbi artikkel „Nimed marmortahvilil: raamat ja film” (lk 4) ja pane kirja olulisemad erinevused tõsielu, romaani ja ekraniseeringu vahel.

[illegible]

5. Vasta harjutuse 4 põhjal järgmistele küsimustele.

1. Kui palju põhineb romaan „Nimed marmortahvil” tõsielul? Millised on olulisemad kõrvalekaldumised tegelikkuses aset leidnud sündmustest?

2. Mille poolest erineb ekraniseering romaanist?
Millised seigad on välja jäänud, millised on lisatud?

3. Miks on ekraniseerijad romaani süžeed, stseene ja tegelasi muutnud?

<http://www.eesti.ca/?op=article&articleid=5282>

Nimed marmortahvilil: raamat ja film

Hellar Grabbi

Kultuur 10. oktoober 2003

See oli aastal 1936, kui tuntud kirjanik Albert Kivikas avaldas mahuka romaani „Nimed marmortahvilil”. Sellest sai Gailiti „Isade maa” kõrval teine Vabadussõja ainet käsitlev suurteos. Kivika raamat kujunes Gailiti omast populaarsemaks, sest kui Gailit rakendas kunsti teenistusse ka groteski ja hüperbooli, siis „Nimed marmortahvilil” on läbinisti realistlik.

Romaanis kirjeldatakse peamiselt kooliõpilastest koosneva Tartu Vabatahtliku Pataljoni sõjakäiku jõuludest 1918 kuni veebruari alguspäevini 1919. Lahingusündmused leiavad aset Eesti rahvaväe vastupealetungi ajal, kui õppursõdurite pataljon tegutseb ida pool Võrtsjärve, liikudes läbi Rannu, Rõngu, Pikasilla ja Tõrva Valka, kuhu marsitakse ilma võitluseta, päev pärast Kuperjanovi partisanide ja soomlaste poolt Valga lähistel maha peetud ägedat ja ohvririkast Paju lahingut. Tartu Kommertsikooli õpilane, 20-aastane Albert Kivikas tegi selle sõjakäigu ise kaasa.

Tartu Vabatahtliku Pataljoni suuruseks oli umbes 110–120 meest, neist sadakond Treffneri gümnaasiumi ja Tartu kommertsikooli poissi. Raamatus kujutatud pataljoniülemat ei kutsuta nimepidi. Selleks oli leitnant Karl Einbund, hilisem peaminister Kaarel Eenpalu. Lahingutes juhatas aga pataljoni tema asetäitja kapten Oskar Eller, keda Kivikas kujutab raamatus kompaniülemana. Vahvuse eest Vabadusristi saanud Eller sai sügisel 1919 surmavalt haavata.

Õppursõdur

Sõjasündmuste kõrval keskendub raamat peategelase Henn Ahase tundmustele ja siseheitlustele. Vaesest maaperest pärit Ahases on nagu kaks poolust – ühest küljest on ta eesti rahvuslane, teisest küljest sotsialist. Talle toeks olev vend on punakaartlane ja isa kommunismimeelne. Pidagem silmas, et punaste poolel võitles Vabadussõjas tuhandeid eestlasi ja ligi kolmandik rahvast kaldus kommuniste toetama. See maailmavaateline lõhestus on romaanis esile toodud. Lõhest ülesaamiseks arutavad Ahas ja kommertsikooli poiste energiline ja vapper juht Kasper, et rahvuslus tuleb riigi ülesehitamisel ühendada sotsiaalse õiglusega.

Huvitav on nentida, et ka nime Ahas võttis kirjanik tõsielust. Kommertsikooli õppur Oskar Ahas langes lahingus ja Kivikas on ilmselt jäädvustanud tema perekonnanime fiktiivse peategelase nimena. Raamatus saab Ahas raskelt haavata, kuid jääb ellu. Romaan näitab tegelikke sõjasündmusi üpris tõetruult. Romaanis puuduvad kooliõpilaste pataljoni hilisemad võitlused Võru ja Pihkva lähedal, küllap seepärast, et Kivikas neist enam osa ei võtnud.

Möödunud aastal valmis Tallinnas romaani ainetel täispikk mängufilm, mille tiitliks pandi samuti „Nimed marmortahvilil”. Filmi saatis Eestis erakordselt suur publikumenu. Nüüd, 20. septembril, etendus film esimest korda Ameerikas. Washingtonis käis seda vaatamas ligi 200 inimest. Etenduse korraldas Eesti-Ameerika Fond, filmi näitamisega seoses olevaid asju ajas Helmo Raag.

Filmi produtsent on Kristian Taska, lavastajaks on Elmo Nüganen, Tallinna Linnateatri peanäitejuht ja näitleja. Ütleme kohe ära, et film on hästi õnnestunud ja seda tuleks näidata ka Ameerika mandri teistes eestlaste keskustes. Võrreldes raamatuga on aga film tugevasti romantiseeritud. Kui romaanis õppursõdurid ainult ühes poolpurustatud mõisas kohalike neidudega veidi tantsu lõid ja hiljem talutütardega pannkooke süües flirtisid, siis filmis on nagu filmis: raamatusündmustele lisaks on vahele poogitud Henn Ahase armuromaan valitsusametniku ilusa vennatütrega. Ta päästab tüdruku vägistamisest jõhkra punakomissari poolt. Järgneb dramaatiline põgene mine vaenlase käes olevast mõisast üle lageda välja käsikäes neiuga, tagaajavate ratsanike mõõgad välkumas ja kahurimürsud ümberringi lõhkemas.

Kõik see ja muid dramaatilisi seiku – näiteks Ahase vastakuti sattumine punaarmeeelast vennaga, kes surmatakse (mitte Ahase poolt) ja kogu see viimane traagiline lahing raudtee blokeeritud punastega – on filmile juurde mõeldud ja muudavad realistliku romaani filmilikuks melodraamaks.

Samal ajal on filmi siiski Kivika romaanist küllalt alles jäänud. Elukõige põhimotiiv – kooliõpilased lähevad Eestist eest vabatahtlikult sõtta, panevad oma elu kaalule olukorras, kus puhkev Eesti riik on veel nõrk. Samuti on film tabanud Vabadussõja algperioodi sõjalist ja sotsiaalpoliitilist olemust ning ümbritsevat olustikku ja olmet. Mis puutub erinevustesse raamatust, siis eks olnud juba Kivikase romaan läbi elatud sündmuste ja mõtete kirjanduskunstiline väljendus ja mitte igati täpne dokument või protokoll.

Võttes filmi iseseisva kunstiteosena ja mitte ainult kui romaan ekraniseeringut, on tegu toreda ja haarava filmiga, olgu see siis paiguti melodramaatiline või mitte. Mõneski mõttes pakub film rohkemat kui romaan. Näiteks filmi algus saksa ohvitseride kõneluse, noorte poolt „aja seisma paneku” ja lippude vahetusega, annab paari lause ja efektiivse visuaalse sümboolikaga hästi edasi ajaloolise tausta. Emotsionaalselt väga mõjuv ja visuaalselt suurejooneline on lahingustseen, kus vaenlase eliitüksuse, läti punaste küttide kolonn läheneb koolipoiste hõredale ahelikule ning paikudes lahingusse on just ähvardamas neist üle rullida, kui pea viimisel hetkel tulevad poiste selja tagant tormijooksuga valges lumeriietuses soomlased ja löövad punased lätlastad tagasi.

Seda tegelikult ei juhtunud ei elus ega romaanis. Lätlaste vastu pidasid koolipoisid lahinguid küll, aga soomlased jõudsid abiks mitte neile, vaid Kuperjanovi partisanidele Paju lahingus, millest Tartu koolinoorte üksus osa ei võtnud. Kuid kogu Vabadussõja seoses oli soomlaste appitulek suure tähtsusega, ja nii on laiemalt võttes filmis see stseen sümboolselt õigustatud. Ning küllap mõeldi seejuures ka asjaolule, et osa raha filmi tegemiseks tuli Soomest.

Kui juba on filmile romaaniga võrreldes üht-teist juurde lisatud, siis oleks tulnud korralikult näidata üht kuulsast soomusrongidest. Nüüd näeme vaid Tartu poole veerevat sanitaarvagunit ja enne seda soomusrongi ennast vaid vilksamisi. Vaevalt et Vabadussõjast niipea teist filmi tehakse.

Filmiosalised mängisid oma rolle suurepäraselt. Rakendatud oli rida tuntud näitlejaid. Pataljoniülemat mängis Martin Veinmann, kompaniülemat Jaan Tättet, valitsusametnikku Guido Kangur ja Soome ohvitseri Peter Franzen, soome näitleja, keda võis mõne aasta eest näha Soome uue sõjafilmi „Rukajärvi tee” peaosalisena. Tartu koolipoisse kehastasid Muusikaakadeemia Kõrgema Lavakunstikooli viimase lennu õpilased eesotsas Priit Võigemastiga Ahase osas.

Lavastaja Elmo Nüganen juhendamas Priit Võigemasti filmi „Nimed marmortahvilil” võtetel.

6. Kirjuta seletuse juurde sobiv sõna.

Vajaduse korral vaata sõna kasutust tekstides „Ekraniseering” ja „Nimed marmortahvilil: raamat ja film”.

dramaatiline	fiktiivne	melodramaatiline	sümboolne	visuaalne
efektiivne	hõre	sotsiaalpoliitiline	traagiline	
..... –	hary, üksteisest suhteliselt kaugel asetsevatest ühikutest koosnev			
..... –	kurblooline, kannatusrikas, vapustav			
..... –	kunstilise kujundi abil tinglikult edasi antav mõte või elamus			
..... –	ülepaisutatult tundeline			
..... –	näiline, väljamõeldud			
..... –	ühiskonnas elatusaseme tõusu, turvalisuse ja heaolutunde kasvu saavutamise tegev			
..... –	mõjus, tõhus, vajalikke tulemusi andev			
..... –	tugevaid elamusi väljendav, vapustav, hoogne, jõuline			
..... –	nägemise kaudu tajutav			

A photograph of a misty landscape. In the foreground, a large, leafy tree stands on the left. Behind it, a white picket fence runs across the middle ground. The background is a soft, hazy expanse of trees and fields, suggesting a rural setting on a foggy day.

6

7

Filmimine bussi katuselt 1961.a.

11. Pane kirja filmi tegemisel osalevate isikute ametinimetusi. Kirjelda, mis on iga ameti esindaja peamised tegevused filmi loomisel. Kellel on sinu arvates filmi õnnestumises võtmeroll(id)?

produtsent -

Projekt: uue ekraniseeringu pressikonverents

Noor ja julge filmitudengite rühmitus on ekraniseerinud ühe meie armastatud raamatu. Ajakirjanikud ja üldsus ootavad huviga esimest pressikonverentsi. Ajalehetoimetused valivad pressikonverentsi põhjal kirjutatud lugude hulgast parimad, et need avaldada.

1 Töötage rühmades.

- ♦ Moodustage 6–7 inimesest koosnevad rühmad. Iga rühm on mängult filmitudengite rühmitus.
- ♦ Jagage rollid. Rühmas peavad olema filmi produtsent, režissöör ja operaator, helilooja või kunstnik ning mõned näitlejad, kes kehastasid ekraniseeringus peaosi, samuti pressikonverentsi moderaator.
- ♦ Valige ekraniseeritav teos. See võib olla mõni kohustusliku kirjanduse teos või muu raamat, mida kõik on lugenud.
- ♦ Valmistuge pressikonverentsiks (vt nõuandeid lk 9–10 ja harjutusi 12 ja 13).
- ♦ Loosige välja üks rühm, kes annab pressikonverentsi. See rühm valmistab ette poodiumi ja lauad.
- ♦ Ülejäänud õpilased kehastuvad ümber ajakirjanikeks ja valmistuvad pressikonverentsil küsimusi esitama (vt harjutus 14).
- ♦ Mängige pressikonverents läbi.

12. Vastake alljärgnevatele küsimustele ning mõelge välja oma rühmituse nägemus ekraniseeringu kohta. Et leida võimalikult originaalset ja huvitavat lähene-misnurka, kasutage ajurünnakut.

AJURÜNNAK

- Kõigepealt pakkuge küsimusele kõikvõimalikke vastuseid, mis pähe tulevad. Fikseerige kõik pakutud märksõnad, ärge kritiseerige ühtki vastust.
- Seejärel arutage, valige sobiv idee ja arendage seda edasi.

2 Töötage individuaalselt.

- ♦ Ajakirjanikud kirjutavad pressikonverentsi põhjal artikli (vt harjutus 15).
- ♦ Pressikonverentsi andnud rühmituse liikmed kirjutavad oma ekraniseeringu lühitutvustuse (vt harjutus 16).
- ♦ Moodustage 3-liikmelised ajalehetoimetused.
- ♦ Jagage artiklid toimetuste vahel nii, et artikli autorid ei ole samas toimetuses, mis nende artiklit analüüsib.
- ♦ Valige toimetusele esitatud kolmest artiklist üks, mille otsustate avaldada.
- ♦ Kirjutage ülejäänud kahe artikli autorile lühike põhjendusega äraütlemiskiri (vt harjutus 17).

3 Töötage rühmades.

KÜSIMUSED

1. Miks me valisime just selle teose ekraniseerimiseks?
2. Mida me oma filmiga öelda tahame?
3. Millised on põhilised erinevused raamatust?
4. Milline on režissööri nägemus filmist?
5. Miks otsustas produtsent seda filmi rahastada?
6. Millised karakterid on peategelased, mis sõnumit nad kannavad?
7. Kuidas on peaosatäitjad oma rollid lahendanud?
8. Millised lahendused on leidnud helilooja, kunstnik ja operaator?

PRESSIKONVERENTS

Pressikonverents on meediale ja avalikkusele info jagamise üritus. Pressikonverentsi peavad tihti poliitikud uute seaduste või määruste tutvustamiseks, kultuuriasutused uuest üritusest teavitamiseks, äriettevõtte uute toodete reklaamimiseks. Pressikonverentsi eesmärk on, et info uudise kohta jõuaks meediaväljaanne-tesse ja nende kaudu laiemale avalikkusele. Pressikonverentsil peavad põhiesinejad lühikesed ettekanded, mille järel saavad ajakirjanikud võimaluse esitada küsimusi.

Pressikonverentsi juhib moderaator, kes esitleb esinejaid, jälgib teemast kinni pidamist, suunab ajakirjanike küsimuste esitamist, annab sõna, suunab küsimuse õigele vastajale ja lõpetab konverentsi. Pressikonverentsil saab jagada just seda infot, mida korraldajad ise soovivad, ja sel moel nagu nad seda soovivad. Kui pressikonve-rents välja kuulutada, siis peab olema kindel, et selle andjal on pakkuda midagi uudisväärtuslikku, muidu riskib korraldaja kahandada oma usaldatavust uudiste pakkujana.

NÕUANDEID PRESSIKONVERENTSI ANDJATELE

1 Enne pressikonverentsi

1. Valige konverentsi peaesineja, kes valmistab ette lühikese sõnavõtu (umbes 3–4 minutit, vt ka „Esineja väljendid”).
2. Laske esinejal ettekannet harjutada. Esineja võib kasutada kirja pandud põhipunkte, kuid soovitatav ei ole tervet ettekannet paberilt maha lugeda.
3. Laske kõigil rühmaliikmetel harjutada ajakirjanike võimalikele küsimustele vastamist. Esitage ise üksteisele võimalikke küsimusi ja vastake neile (vt ka ülesanne 12).
4. Laske konverentsi moderaatoril harjutada konverentsi juhtimist (vt ka „Moderaatori väljendid”).
5. Valmistage igale osalejale ette lauasil tema ametinimetuse ja isikunimega.

2 Konverentsi ajal

1. Moderaator avab konverentsi, tervitab kohalolijaid, tut-vustab pressikonverentsi andjaid ja juhatab sisse peaesineja sõnavõtu.
2. Ajakirjanikud kuulavad ja fikseerivad sõnavõtu (lindistavad või konspekteerivad).
3. Moderaator tänab esinejat ja palub ajakirjanikel küsimusi esitada. Ajakirjanikud annavad küsimuse esitamise soovist käega märku. Moderaator valib, kellele ta sõna annab. Kui küsimus on esitatud konkreetse adressaadita, siis suunab moderaator selle sobivale vastajale.
4. Kui esitatakse konverentsi teemast väljapoole jäävaid küsimusi, palub moderaator küsijail jääda teema piiresse.
5. Ajakirjanikud kuulavad ja fikseerivad küsimused ja vastused (lindistavad või konspekteerivad).
6. Konverentsi lõpus tänab moderaator esinejaid ja küsijaid ning lõpetab konverentsi.

MODERAATORI VÄLJENDID

Mul on hea meel teid kõiki siin tervitada.
 Alustame pressikonverentsi uuest filmist „...”.
 Oleme täna siia kogunenud, et rääkida uue filmi „...” teemal.
 Kõigepealt tutvustan meie konverentsi põhiesinejaid.
 Ja nüüd annan sõna esimesele esinejale.
 Suur tänu esinejale. Ja nüüd palun küsimused.
 See on ilmselt küsimus produtsendile.
 Aitäh küsimuse eest ja palun sellele vastata peaosatäitjal.
 Aitäh vastajale.

ESINEJA VÄLJENDID

Tere ka minu poolt!
 Mul on väga hea meel võimaluse üle jagada teiega oma mõtteid.
 Aitäh küsimuse eest!
 See on huvitav küsimus.

Palun esitage küsimusi ka operaatorile.
 See on huvitav vaatenurk, kuid meie tänane konverents on keskendunud ekraniseeringule.
 Palun jääme tänase teema piiresse.
 Palun veel mõned lühikesed küsimused.
 Sellega on meie konverents lõppenud.
 Aitäh kõigile esinejaile.
 Samuti aitäh kõigile kuulajaile osalemise ja huvitavate küsimuste esitamise eest.
 Tänan teid juba ette sündmuse valgustamise eest oma väljaannetes.

AJAKIRJANIKE VÄLJENDID

Piret Soo, internetiportaal Noortekas.
 Aitäh huvitava ettekande eest!
 Mul on küsimus kunstnikule.
 Mind huvitab ...
 Kas te võiksite lähemalt valgustada ...?
 Kas te saaksite täpsustada ...?
 Miks te ...?

13. Vaadake paari pressikonverentsi katkendit internetist. Pöörake tähelepanu kasutatavale keelele.

14. Mõttele välja, mis tüüpi väljaandele soovid kaastööd teha (päevaleht, kultuurileht, õhtuleht, noorteleht vm).
 Mõttele, kellele sa soovid pressikonverentsil küsimusi esitada.
 Mõttele välja vähemalt kolm küsimust (ühe võid valida ülesande 12 küsimuste hulgast, kaks mõttele ise välja).

Küsimused võiksid puudutada näiteks:

- kirjeldamist
ekraniseeringu idee, valmimisprotsess, võttekohad, tegelased, kostüümid, muusika;
- võrdlemist
kirjandusteose ja ekraniseeringu sarnasused ja erinevused, sarnasused ja erinevused eelnevate/järgnevate töödega;

- analüüsi
teose otstarve ja eesmärk;
- sünteesi
seos teiste nähtuste ja probleemidega;
- rakendamist
sihtrühm, esitlemine.

-
.....
-
.....
.....
-
.....
.....
.....
.....
.....

15. Ajakirjanikud, kirjutage artikkel, milles

- andke ülevaade ekraniseeritud kirjandusteosest (oma teadmiste ja arvamuste põhjal),
- tutvustage uut ekraniseeringut (pressikonverentsil kuuldu põhjal),
- kutsuge lugejaid ekraniseeringut vaatama.

Kasutage seejuures sobivaid siduvaid sõnu ja fraase (vt harjutus 18) ja ilmekat sõnavara (vt harjutus 19). Soovi korral toetuge allpool esitatud artikli näidisstruktuurile.

ARTIKLI NÄIDISSTRUKTUUR

Romaan „Nimed marmortahvil” on kujunenud ...
 Raamatus kirjeldatakse peamiselt ...
 Romaanis on esile toodud ...
 Selle kõrval keskendub teos ...
 Teose põhjal on noorte filmitudengite rühmitus loonud ...
 Kohe võib öelda, et tegemist on ...
 Pidagem silmas, et filmitegijate jaoks on see alles esimene ...
 Uut ekraniseeringut tutvustaval pressikonverentsil ...
 Peaesineja, filmi režissöör Ketlin Karikakar, ...
 Ta nentis, et ...
 Võrreldes raamatuga on ...

Mis puutub erinevustesse raamatust, siis ...
 Kõik see muudab ...
 Ajakirjanike arvukatele küsimustele vastasid peale peaesineja ka ...
 Erilise tähelepanu osaliseks sai peaosatäitja, kes jutustas ...
 Suure elevuse tekitasid operaatori värvikad kirjeldused ...
 Lisaks neile said sõna ...
 Kokkuvõttes võib öelda, et noorte filmitegijate rühmitus on saanud hakkama ...
 Kõigil, keda huvitavad ..., tasub kindlasti lähemal ajal kinokülastus ette võtta.

16. Pressikonverentsi andjad, kirjutage oma ekraniseeringu lühitutvustus. Soovi korral kasutage eeskujuna järgmisena esitatud näidist.

Ekraniseeringu tutvustus: „Kirjad Inglile”

Afganistanis sõdinud ja koduste teada seal hukkunud Jeremia Juunas Kirotaja naaseb 21 aastat hiljem Eestisse isa matustele. Lääne ühiskonnast võõrdunud ja islamiusu omaks võtnud meest seob siinse eluga vaid mälestus oma tütrest Inglist, kelle nuttu ta kunagi ammu telefonist kuulis.

Kodulinna naastes asub Jeremia otsima jälgi oma tütrest ning naisest. Tolmune provintsilinn ei tundu aga meest ootavat. Midagi on siin katki. Mehi siin peaaegu ei ole ning kohalikku elukorraldust dikteerivad naised. Need naised näevad aga just Jeremias seda, kes kadunud pojana suudaks pakkuda linna halvavale tühjusetundele leevendust.

Osades Tõnu Oja („Taarka”) ning galerii andekaid ja isikupäraseid naisi nagu Katariina Lauk („Somnambuul”, „Püha Tõnu kiusamine”), Ragne Pekarev, Tiina Tauraite („Püha Tõnu kiusamine”, „Sügisball”), Mirtel Pohla („Sügisball”, „Jan Uuspõld läheb Tartusse”) jt. Režissööriks rahvusvaheliselt pärjatud Sulev Keedus („Georgica”, „Somnambuul”). Kaadrid Eesti oludest vahelduvad filmis piltidega Jeremia teisest kodumaast Afganistanis, mis on üles võetud Loode-Aafrikas Mauritaanias.

Režissöör: Sulev Keedus

Stsenaristid: Madis Kõiv, Sulev Keedus

Operaator: Rein Kotov

Osades: Tõnu Oja, Ketter Habakukk, Ragne Pekarev, Mari-Liis Lill jt

Kestus: 1 tund 58 minutit

Tootja: F-Seitse ja Frame Production

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

17. Ajalehetoimetused, kirjutage allpool esitatud näidise eeskujul kahele ajakirjanikule nende kaastöö kohta äraütlemiskiri. Põhjendage nende artiklist loobumist sisuliselt.

Lugupeetud *eesnimi, perekonnanimi*

Täname Teid meile saadetud artikli *nimi* eest. See oli *missugune* ja me lugesime seda huviga. Samal teemal laekus meile veel kaks artiklit ja seetõttu olime sunnitud tegema nende hulgast valiku. Kahjuks ei saa me Teie artiklit seekord avaldada, sest
Usume, et suhtute sellesse mõistvalt. Jääme suure huviga Teie järgmisi kaastöid ootama.

Teravat sulge soovides
toimetaja *eesnimi, perekonnanimi*
telefon

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SIDUVAD SÕNAD JA FRAASID

Selleks, et ühelt mõttelt teisele liikuda või pikema mõttekäigu osasid omavahel siduda, on vaja lugejale anda märku mõtete vahel valitsevatest seostest. Selleks kasutatakse siduvaid lauseid, fraase või sõnu. Et seosed mõtete vahel võivad olla väga erinevad, siis on ka siduvad väljendid väga erinevad. Autori ülesanne on valida kõige sobivam. Järgnevalt on toodud väike valik siduvaid väljendeid, mida oma mõtte sujuvuse suurendamiseks saad kasutada.

VÄITE TOETAMINE

kõigepealt, esiteks, teiseks, kolmandaks ... edasi, järgnevalt, ... lõpuks,

veelgi enam, peale selle, lisaks, ühtlasi, samuti, ka, näiteks

VASTUVÄITE ESITAMINE

ühelt poolt ... teiselt poolt aga, samas, kuid

KOKKUVÕTTE TEGEMINE

seetõttu, sellepärast, sestap, seepärast, seega

UUE VÄITE JUURDE SIIRDUMINE

arvestades, et; lähtudes eelnevast; seoses sellega; sellisel juhul

18. Lisa lünkadesse siduvad väljendid.

Film „Dorian Gray portree” on üldjoontes truu Oscar Wilde samanimelisele teosele, kuid selles on siiski mõned märkimisväärsed erinevused.

....., filmis viib lord Henry Doriani bordelli, kus pahedele pühendumise tulemusel lakkab Dorian armastamast Sibyl Vane'i. Teoses lahtub Doriani armastus seetõttu, et Sibyl kaotab oma lavalise ande.

..... ei ole teoses lord Henryl lapsi, kuid filmis on tal tütar Emily, kellega Dorianil tekib suhe.

....., on teoses Doriani ja Basili suhe lihtsalt sõbralik.

..... filmis tekib nende vahel homoseksuaalne suhe.

..... erineb ka loo lõpp, mis on filmis palju pikem ja dramaatilisem kui raamatus.

..... võib öelda, et filmitegijad on teost mõnevõrra muutnud.

..... tundub, et filmis on püütud Doriani kujutada veelgi pahelisemana kui teoses.

..... hülgab ta oma armastatu pahede, mitte kunsti pärast, ei pörka ta tagasi keelatud suhete eest. Need muutused on teinud Dorian Gray veelgi värvikamaks kui raamatus.

..... on dramaatilisemaks muudetud ka lõpp.

..... seega võib öelda, et filmi on püütud teha raamatuga võrreldes põnevamaks ja pingelisemaks.

SÕNAVARA

19. Tutvu ühe võimalusega, kuidas saab muuta teksti stiililiselt huvitavamaks. Sõnasta lause ümber. Asenda allajoonitud sõna huvitavama sünonüümiga.

Sünonüümid: aset leidma, erakordselt, kaasa tegema, keskenduma, kujunema, küllap, läbinisti, nentima

- 1. Kivika raamat oli populaarsem kui Gailiti oma. Kivika raamat kujunes populaarsemaks kui Gailiti oma.
- 2. „Nimed marmortahvil” on täiesti realistlik.
- 3. Lahingusündmused toimuvad Eesti rahvaväe vastupeatungi ajal.
- 4. 20-aastane Albert Kivikas osales selles sõjakäigus ka ise.
- 5. Sõjasündmuste kõrval räägib raamat peategelase Henn Ahase tundmustest ja siseheitlustest.
- 6. Huvitav on öelda, et ka nime Ahas võttis kirjanik tõsielust.
- 7. Romaanis puuduvad hilisemad võitlused, vist seepärast, et Kivikas neist enam osa ei võtnud.
- 8. Filmi saatis Eestis väga suur publikumenu.

20. Teksti muudavad elavamaks ka piltlikud väljendid, nt Gailit rakendas kunsti teenistusse groteski ja hüperbooli. Leia tekstist „Nimed marmortahvil: raamat ja film” veel kolm piltlikku väljendit ja jooni need alla. Moodusta allajoonitud väljenditega kolm lauset toimunud pressikonverentsi kohta.

- 1.
- 2.
- 3.

ÕIGE KIRI

21. Pane puuduvad komad. Kirjuta harjutuse lõppu reegel, mis puhul tuleb siduv väljend muust lausest komaga eraldada.

Hea filmi sünd sõltub paljudest asjaoludest. Kõigepealt on vaja head stsenaariumi. Teiseks leida tuleb produtsent. Kolmandaks valida sobivad näitlejad. Lisaks tuleb lahendada veel palju muid küsimusi. Ühesõnaga see ei ole ei odav ega ka kerge ettevõtmine. Muidugi häid filme on võimalik teha ka odavalt ja väheste vahenditega. Näiteks „Blairi näiaprojekti” eelarve oli vaid 22 000 dollarit. Veelgi enam Eestis on tehtud filme ka ainult 1000 krooni

eest. Nii palju maksis väidetavalt Ilmar Raagi „Tappev Tartu” (1998). Niisiis raha puudus ei ole iseenesest filmi tegemisel veel takistuseks. Tuleb vaid leida idee mida saab väheste vahenditega teostada. Lisaks on vaja häid sõpru kes tahavad ürituses kaasa lüüa. Ja lõpuks mingi kaamera kuluks ka ära kuigi pole välistatud et geniaalse filmi saab tehtud ka nutitelefoniga.

Reegel:

22. Kirjuta lünka sobiv käändelõpp. Vajaduse korral kasuta ülakoma.

J. K. Rowling. . . . kuulub romaaniseeria; Dumbledore. . . . parandus; Daniel Radcliffe. . . . näitlejatöö; Bill Weasley. . . . ja Fleur Delacour. . . . pulmad; Gryffindor. . . . mõök; fännas Tõnu Trubetsky. . . . ; armus Leonardo DiCaprio. . . . ; Jack Sparrow. . . . trikid; Indiana Jones. . . . osatäitja; Gabrieli kahevõitlus Ivo Schenkenberg. . . . ; kehastas Amelie. . . . ; dokfilm Gerard Depardieu. . . . ; Bernard Shaw. . . . „Pygmalion. . . . ” ekraniseering; artikkel Nicolas Cage. . . . ; uus roll Audrey Tautou. . . . ;

Oled teema läbinud. Hinda oma oskusi 5-pallilisel skaalal (5 – väga hästi, 4 – hästi, 3 – saan hakkama, aga võiks veel harjutada, 2 – veidi, aga on vaja veel palju harjutada, 1 – üldse mitte).

Esimene teema	1	2	3	4	5
1. Oskan kirjeldada ja võrrelda kirjandusteost ning selle ekraniseeringut.					
2. Oskan pressikonverentsi juhtida.					
3. Oskan pressikonverentsil esineda ja küsimustele vastata.					
4. Oskan pressikonverentsil küsimusi esitada.					
5. Oskan kirjutada artiklit pressikonverentsist (kirjandusteostest ja ekraniseeringust).					
6. Oskan kirjutada ekraniseeringu tutvustust.					
7. Oskan kirjutada äraütlemiskirja artikli autorile.					
8. Oskan kasutada siduvaid sõnu ja fraase.					
9. Oskan tekstis kasutada ilmekat sõnavara.					
10. Oskan nimesid käänata.					

Analüüsi teemas õpitud materjali ja sõnasta enda jaoks kolm olulist põhimõtet või reeglit, mis peaks eluajaks meelde jääma. Kirjuta need tööraamatu tagakaanele.

Minu ID-entiteet

1. Vasta küsimustele oma arvamuse järgi.

- 1. Kellel peab olema ID-kaart?
- 2. Kus ja mis puhul sina ID-kaarti kasutad?
- 3. Mida teeksid, kui su ID-kaart on kaduma läinud?

JUHTNÖÖRIDE ANDMINE

Mõnikord tuleb elus ette olukordi, mille kohta kogemus puudub, näiteks on ID-kaart kaduma läinud või on selle koodid ununenud. Sellisel puhul on palju kasu juhtnööridest, mis täpselt kirjeldavad, mida ja millises järjekorras teha tuleb. Mõnikord tuleb ka endal kirjutada juhtnööre tuttavatele, näiteks kuidas suvilasse külla sõita. Juhtnööride koostamisel on kõige olulisem see, et info oleks esitatud loogilises järjekorras ja selgete sammude kaupa. Laused peaksid olema lühikesed ja täpse sõnastusega. Keeleliselt on juhtnöörid korraldus sooritada mingeid tegevusi nii, nagu koostaja ette näeb. Seetõttu kasutatakse juhtnöörides sageli käskivat kõneviisi (*Hoidke PIN-kood salajas! Ärge andke oma ID-kaarti teistele!*). Samas võib käskiva kõneviisi kasutamine mõjuda veidi pealetükkivalt. Seda on võimalik vältida, kui sõnastada juhtnöörid põhimõtetena, mitte käskudena (*PIN-koodi tuleb hoida salajas. ID-kaarti ei tohi anda teistele*).

2. Uuri järgmisi näiteid ja leia, milliste keelevahenditega saab sõnastada käsku põhimõttena. Millised laused on tugevama, millised pehmema mõjuga?

Käsk	Põhimõte
Õppige PIN-kood pähe!	PIN-kood tuleb pähe õppida. PIN-kood tuleks pähe õppida. PIN-koodi peab pähe õppima. PIN-koodi peaks pähe õppima. PIN-kood on vaja pähe õppida. PIN-kood oleks kasulik pähe õppida. Poleks paha PIN-kood pähe õppida.
Kirjutage avaldus kaardi varguse kohta!	Kannatanul tuleb kirjutada avaldus kaardi varguse kohta. Kaardi varguse kohta tuleb kirjutada avaldus. Kannatanu peab kirjutama avalduse kaardi varguse kohta. Kaardi varguse kohta peab kirjutama avalduse.
Ärge kirjutage koodi kaardile!	Koodi ei tohi kaardile kirjutada. Koodi ei tohiks kaardile kirjutada. Koodi ei ole soovitatav kaardile kirjutada. Tuleks hoiduda koodi kirjutamisest kaardile. Parem on koodi kaardile mitte kirjutada. Koodi ei või kaardile kirjutada.

- LUGEMINE: juhend ja teadusartikkel
- KÕNELEMINE: juhtnööride andmine telefoni teel
- KIRJUTAMINE: juhend ja e-kiri
- KEELESTRUKTUURID: juhtnööride süntaks
- SÕNAVARA: võõrsõnad teadustekstis, ametikirja väljendid
- ÕIGEKIRI: e-kirja vormistamine

3. Kirjuta lause ümber järgmistes etteantud toonides.

ID-kaarti tuleks hoida kahjustuste eest.

- a) rangemas toonis
- b) pehmemas toonis
- c) samas toonis
- d) lisades isiku
- e) eitavas vormis ja ranges toonis
- f) eitavas vormis ja pehmemas toonis

FRAASE TEKSTI HINDAMISEKS

Tekstide analüüsimiseks, hindamiseks ja parandussoovituste tegemiseks võib kasutada järgmisi fraase.

Tekstis räägitakse / selgitatakse / esitatakse /...

Info on esitatud väga selgelt / üsna selgelt / kohati selgelt, kohati ebaselgelt / üsna ebaselgelt / väga segaselt.

Keelelistest vahenditest on sobivad ... / on ebasobivad ...

Tekst on hästi liigendatud / keskmiselt liigendatud / liigendamata.

Paksus kirjas / kursiivkirjas / allajoonitult / punktidenä / on esile toodud ...

Info on esitatud täiesti loogilises järjekorras / kohati loogilises järjekorras, kohati ebaloogilises / täiesti ebaloogilises järjekorras.

Minu arvates tuleks teksti lühendada / pikendada, sest ...

Samuti oleks vaja mõned kohad paremini / täpsemalt / selgemalt / teistmoodi sõnastada, näiteks ...

Veel võiks muuta mõnede osade järjekorda, näiteks ... / ...

4. Loe järgnevat teksti. Analüüsi, kas juhtnöörid on koostatud loogilises järjekorras ja täpselt ning milliseid keelelisi vahendeid on kasutatud. Esita oma põhjendatud arvamus suuliselt. Kasuta seejuures lk 17 esitatud fraase.

http://www.politsei.ee/et/nouanded/id-kaart-ja-pass/

➤ Isikut tõendavad dokumendid

Isikutunnistuse (ID-kaardi), elamisloakaardi ja digi-ID turvaliseks kasutamiseks:

- Ärge andke oma ID-kaarti, elamisloakaarti või digi-IDd teiste kätte. Kaarti on võimalik kuritarvitada, kuid vastutama peate siiski Teie.
- Hoidke oma kaardi koodi teiste eest salajas. Ärge kirjutage ühtegi koodi kaardile ega hoidke koos kaardiga. Säilitage neid turvalises kohas või veel parem: õppige pähe ja hävitage PIN-koodide ümbrik.
- Kui kaart on varastatud või kaotatud, helistage sertifikaatide peatamiseks kohe abiliini telefoninumbril 1777 ning dokumendi kehtetuks tunnistamiseks pöörduge lähimasse kodakondsus- ja migratsioonibüroo teenindusse.
- Kui kaardi PIN- või PUK-koodid on varastatud või kaotatud, pöörduge lähimasse kodakondsus- ja migratsioonibüroo teenindusse või lisateenuseid pakkuvasse pangakontorisse uute koodide saamiseks.
- Teadke, et ID-kaardi, elamisloakaardi või digi-ID abil antav digitaalallkiri on võrdne omakäelise allkirjaga ja sellega kaasneb vastutus.
- PIN2-kood on võrdne Teie allkirjaga. Enne kui kasutate PIN2-koodi, veenduge teise lepingupoole usaldusväärsuses. Kahtluse korral kontrollige näiteks tema dokumendi õigsust.
- Võimaluse korral muutke oma PIN1-, PIN2- ja PUK-kood kohe peale kaardi kätte saamist.
- Ärge muutke PIN1- ja PIN2-koodi parema meeldejäävuse nimel ühesugusteks.

➤ Kui isikut tõendav dokument kaob

Kui Teie pass on kaotatud või varastatud.

Pöörduge lähimasse kodakondsus- ja migratsioonibüroo teenindusse dokumendi kehtetuks tunnistamiseks ning vajaduse korral uue dokumendi taotluse esitamiseks.

Kui Teie ID-kaart, elamisloakaart või digi-ID on kaotatud või varastatud.

Helistage kohe abiliinile 1777 (välismaalt helistades +372 677 3377) või pöörduge lähimasse kodakondsus- ja migratsioonibüroo teenindusse. Teie palvel peatatakse kaardil olevad sertifikaadid. Seejärel pole võimalik kaarti enam elektrooniliselt (nt digitaalse allkirja andmiseks) kasutada.

Edasine sõltub sellest, kas saate kaardi tagasi oma käsutusse (leiate üles) või jääb dokument kadunuks.

- Kui leiate kaardi üles, saate peatatud sertifikaadid uuesti aktiveerida. Selleks peate isiklikult minema volitatud pangakontorisse või kodakondsus- ja migratsioonibüroo teenindusse. Pärast Teie isiku tuvastamist sertifikaatide peatus lõpetatakse ja kaarti saab jälle elektrooniliselt kasutada.
- Kui kaart jääb kadunuks, tuleb Teil isiklikult pöörduda kodakondsus- ja migratsioonibüroo teenindusse ning esitada avaldus, mille alusel tunnistatakse kaardil olnud sertifikaadid ja kaart kui füüsiline dokument kehtetuks. Kaardi edasine kasutamine pole siis enam võimalik. Seejärel tuleb taotleda juba uus kaart. Kehtetuks tunnistatud isikut tõendavat dokumenti uuesti kehtivaks teha ei saa.

Politsei- ja piirivalveamet soovitab isikut tõendava dokumendi kadumisest või vargusest kohe teatada ja kaart võimalikult kiiresti kehtetuks muuta. Kui teete taotluse uue dokumendi väljaandmiseks, märkides taotlemise põhjusena kadumise, hävimise või varguse, siis tunnistatakse Teie dokument kehtetuks taotluse alusel ning eraldi avaldust dokumendi kehtetuks tunnistamiseks vaja ei ole.

➤ Kui kaardi koodid kaovad

Kui ID-kaardi, elamisloakaardi või digi-ID PIN-koodid kaovad või varastatakse, aga kaart on alles, käituge järgmiselt.

- Pöörduge lähimasse kodakondsus- ja migratsioonibüroo teenindusse või lisateenuseid pakkuvasse pangakon- torisse uute koodide saamiseks. Kaardi esitamisel ning vastava taotluse täitmisel väljastatakse uus koodiümbrik.
- Kui olete blokeerinud PIN-koodi ja Teil on alles PUK-kood, siis saab oma PIN-koodi avada ID-kaardi utiliidi abil.
- Kui jääte hätta PIN-koodide lahti blokeerimisel, küsige nõu ID-kaardi abiliinilt numbril 1777 (välismaalt helistades +372 677 3377).

* Uued koodid saate kodakondsus- ja migratsioonibüroo teenindusest tasuta ning lisateenuseid pakkuvast pangakontorist vastavalt panga hinnakirjale.

5. Kirjuta harjutuse 4 teksti põhjal lühike juhend ID-kaardi kaotamise, varguse või selle koodide unustamise puhuks. Meelespea peab vastama küsimustele, kuidas juhtunust teatada, kuidas kaardi väärkasutamine tõkestada ning kuidas kaotatu või varastatu asendada. Sõnasta meelespea põhimõtetena, mitte korraldustena.

Rollimäng: telefonivestlus infoliinil

Jagunege kuuekaupa rühmadeks. Õppijad A, B ja C, olete ID-kaardi infotelefoni töötajad. Õppijad D, E ja F, olete ID-kaardi infotelefonile helistavad kodanikud. Töötage järgmiste punktide järgi.

1 Tutvuge oma rollikaardiga.

A, B, C	D	E	F
Oled infoliini töötaja, kes annab helistajatele nõu ID-kaardi kasutamisega seotud probleemide korral. Kuula helistajat tähelepanelikult ja anna talle konkreetset nõu. Ole kannatlik, kui helistaja ei suuda end selgelt väljendada, vajaduse korral sõnasta tema öeldu ümber või esita lisaküsimusi. Kasuta ametlikku stiili, kuid sellist sõnavara, millest helistaja aru saab.	Oled isik, kelle ID-kaart on kaduma läinud. Sa ei tea, mida ette võtta ja helistad ID-kaardi infoliinile. Oled väga närviline ja murelik ning räägid hästi palju, ka asjasse mittepuutuvat juttu (nt kuidas sa omal ajal ID-kaardi said või mida sa kardad juhtuda võivat, kui kaart kadunud on).	Oled isik, kelle ID-kaart on kaduma läinud. Sa ei tea, mida ette võtta, ja helistad ID-kaardi infoliinile. Oled enda arvates väga tark inimene ja seetõttu ei usu sa kõike, mida infotöötaja räägib, vaid kipud talle vastu vaidlema. Samuti ei ole sa rahul infotöötaja pakutud lahendustega ja avaldad oma pahameelt.	Oled isik, kelle ID-kaart on kaduma läinud. Sa ei tea, mida ette võtta ja helistad ID-kaardi infoliinile. Oled väga hajameelne, mõtled oma mõtteid ega kuula korralikult, mida infotöötaja sulle räägib. Samuti ei saa sa mõnedest infotöötaja sõnadest hästi aru. Esita palju küsimusi, küsi ka samu asju korduvalt üle.

2 Mängige rollimängu.

Iga kodanik peab vestlema kolme infoliini töötajaga. Vestluse ajal istuge või seiske seljad vastakuti, nii et te teineteist ei näe, vaid ainult kuulete.

3 Tehke kokkuvõte.

- ♦ Õppijad A, B ja C, iseloomustage helistajaid ja selgitage, kuidas infotelefonil töötamine laabus.
- ♦ Õppijad D, E ja F, võrrelge infoliini töötajaid ja kirjeldage, kes meeldis kõige enam ning miks.

6. Loe järgnevat e-kirja ja vasta küsimustele.

Adressaat...

Koopia...

Saada

Teema:

Palun abi!!!

Tere Infoliin

Pöördun Teie poole suure murega ja loodan tõesti väga, et oskate mulle nõu anda.

Keegi on loonud minu fotosid kasutades libakonto ühte kahtlasse tutvumisportaali. Kõige hullem, et seal on ka minu mobiilinumbr juures. Eile õhtul hakkasin saama metsikult kõnesid mingitelt meestelt. Küsisin ühelt, kust ta mu numbrit teab, ja siis ta ütles, et see on mul profiili juures kirjas selles portaalis. Leidsingi konto üles ja seal oli minu pilte ja telefoninumber ja et ma olen ülivallatu jne, samuti oli minu nimel vastatud kommentaaridele.

Ma ei tea, kes on seda teinud ja miks ta minu suhtes nii käitub. Samuti ei tea ma, mida peaksin ette võtma. Tahan selle konto kohe sulgeda, aga ei tea, kuidas. Telefoni ei ole täna üldse julgenud sisse lülitada.

Aidake palun!!!

Sirly Kuusk

1. Kuidas sellist juhtumit nimetatakse?

2. Kas tegemist on sagedase juhtumiga?

3. Mida peaks kirja autor ette võtma?

INFOOTSING

Tänapäeva ühiskonda kutsutakse infoühiskonnaks, ja mitte asjata: varasemaga võrreldes on informatsiooni hulk lausa plahvatuslikult kasvanud. Et informatsioonitulvast vajalik üles leida ja mittevajalikku ignoreerida, on vaja teada, kuidas infot otsida. Kõige olulisem on valida sobivad võtmesõnad ja kasutada otsingu tehnilisi võimalusi. Järgnevalt on esitatud tõhusa otsingu põhimõtted.

Kujuta ette teksti, kus võiks olla sinule vajalik info, ning vali võtmesõnad sellest tekstist lähtuvalt. Näiteks, kui sul on vaja leida Lennart Meri sünnipäeva, siis tuleks otsida *Lennart Meri sündis*, sest tavaliselt järgneb sellisele lause algusele sünniaeg ja -koht. Kui teha otsing *Lennart Meri sünnipäev*, siis tuleb otsinguvastuste hulka ka kirjeldusi presidendi sünnipäevapidudest.

Välista vastuste hulgast müra. Selleks kirjuta välistatava võtmesõna ette miinusmärk. Oletame, et soovid leida seda luuletust, kus luuletaja räägib, kuidas ta juba lapsena merd ihaldas (Fr. Tuglase „Meri”), aga ei mäleta autorit ega pealkirja. Kui kirjutada otsinguaknasse *meri lapsena*, siis tuleb vastuste hulka palju lehekülgi president Meri lapsepõlvest. Et sellest mürast vabaneda, peab välistama leheküljed, kus esineb nimi Lennart. Otsingut saab täpsustada välistuse abil: *meri lapsena -Lennart*.

Püüa ette kujutada mingit kindlat fraasi sulle vajalikus tekstis ja kasuta fraasiotsingut. Fraasiotsingu puhul tuleb otsitav fraas panna jutumärkidesse. Näiteks tahad teada, kuhu tuleb helistada, kui soovid teatada ID-kaardi kadumisest või vargusest. Et sellisel juhul kaart suletakse, siis on kõige efektiivsem otsida fraasiga *„sulgemiseks helistada”*, sest sellisele fraasile järgneb enamasti kontakttelefoni number. Fraasiotsinguga otsitakse võtmesõnu täpselt jutumärkides olevas järjekorras ja kujul.

7. Harjutuses 6 kirjeldatud juhtumi puhul on tegemist kuriteoga. Otsi internetist üksikasjalikku infot ja lõpeta laused võimalikult täpselt.

1. Kirjeldatud tegu nimetatakse

2. Kannatanu peaks pöörduma

3. Kannatanu peaks esitama

4. Süüdlast võidakse karistada

8. Leia vasakpoolses tulbas oleva argikeelse väljendi juurde vastav ametlik väljend parempoolsest tulbast.

Argikeelne kiri	Ametlik kiri
1. Tere, kallis Karmen!	a. Teil tuleb esitada avaldus ID-kaardi kehtetuks tunnistamise kohta.
2. Sain sinu kirja, kus sa räägid, et sinu ID-kaart on kadunud, ja vastan kohe.	b. Lugupeetud Karmen Kivi
3. Saan aru, et oled väga mures, aga sa peaksid hakkama kiiresti probleemi lahendama.	c. Lugupidamisega Karl Kastan Infoliini konsultant
4. Mine hästi ruttu mõnda kontorisse, kust ID-kaarte saab.	d. Loodan, et saite oma küsimustele vastused.
5. Ütle seal, et sa sooviksid teha nii, et kaarti ei saaks enam kasutada.	e. Kirjutan vastuseks Teie kirjale ID-kaardi kadumise kohta.
6. Kui tahad, siis küsi nüüd endale uus kaart.	f. Pöörduge kodakondsus- ja migratsioonibüroo teenindusse.
7. Ma loodan kogu südamest, et olin sulle veidi abiks.	g. Probleemide korral kirjutage samal aadressil või helistage kirja lõpus oleval telefoninumbril.
8. Kui sa ei saa mõnest asjast aru, siis kirjuta või helista mulle uuesti.	h. Te peate võimalikult kiiresti tegema järgmist.
9. Mõnusat päeva soovides Karl	i. Seejärel saate soovi korral taotleda uut kaarti.

 Saada	Adressaat...	
	Koopia...	
Teema:		

11. Loe läbi tekst „Küberkiusamine: kiusamiskäitumise peidus pool” ja leia vastused järgmistele küsimustele.

1. Kuidas defineeritakse küberkiusamist?

2. Mis on ühist küberkiusamise ohvritel ja kiusajatel?

3. Millised on kolm levinumat küberkiusamise liiki Eestis?

4. Mis on kolm suuremat erinevust tavalise koolikiusamise ja küberkiusamise vahel?

5. Mida soovitab autor küberkiusamise tõkestamiseks ette võtta?

6. Mida tuleks sinu hinnangul küberkiusamisega võitlemiseks teha?

Karin Naruskov: „Küberkiusamine ei tekita ohvrile sinikaid ega murra käeluid. Seda enam peavad lapsevanemad ja õpetajad olema tähelepanelikud Internetis toimuva suhtes.“

Küberkiusamine: kiusamis- käitumise peidus pool

Kiusamine kolib ümber kübermaailma. Internetis kiusamine on sageli varjatud, lapse lähikondsed ei pruugi seda märgata, kuigi oluline on avastada kiusamine juba eos.

Mitte kõik aga ei käitu nii, nagu ühiskond õigeks peab, seda ka kübermaailmas.

Järjest enam on hakanud ilmnema informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia kiire arengu pahupool – Interneti ja mobiiltelefoni kasutatakse kaaslaste kiusamiseks. Näiteks saadavad noored üksteisele öelaid e-kirju, mõnitavad eakaaslasti suhtlusportaalides, kirjutavad

alandavaid kommentaare. Selle võib võtta kokku sõnaga *küberkiusamine*.

Esiteks, Internetis saab kiusaja jääda anonüümseks. Luuakse varikontosid: tehakse e-posti ja MSN-i aadresse, mis ei anna kiusaja kohta mingit informatsiooni. Sarnane on olukord ka mobiiltelefonidega (salastatud numbrid). Internetis kiusamine levib sellepärast, et ohver ei näe kiusajat ja kiusaja ei näe ohvrit (Willard 2005). Internetti kasutades tuntake end nähtamatusena. Inimestel kaob vastutus oma tegude eest, sest nad ei saa adekvaatset tagasisidet oma käitumise tagajärgede ja mõju kohta.

Teiseks on ohver Internetis kättesaadav seitse päeva nädalas, 24 tundi

ööpäevas, seega pole kodu enam koht, kuhu kiusaja eest saab peitu pugada. Küberkiusamise korduvust suurendabki see, et Internetis on ohvrid igal ajal ja igas kohas kiusajale kättesaadavad (Patchin ja Hinduja 2006). Patchin ja Hinduja ei nõustu uurijatega, kes väidavad, et erinevalt tavakiusamisest saavad Interneti-kiusamise ohvrid kohe-
selt kustutada e-kirja, sulgeda MSN-i akna või lülitada välja oma mobiiltele-
foni, vähendades nii nende mõju oma identiteedile ja enesehinnangule. Auto-
rid jäävad seisukohale, et isegi kui vastuvõtja mõnda kiusavat kirja ei ava või arvuti kinni paneb, ei tee see küber-
kiusamist vähem tõsiseks tavakiusami-
sest – teadmine, et selline kiri on üldse
saadetud, võib vastuvõtjale olla psüü-
hiliselt ja emotsionaalselt raskesti talu-
tav. Ka leitakse, et küberkiusamise pu-
hul pole kiusamiskäitumise korduvus nii
selgelt mõistetav kui tavakiusamisel,
sest mõni laimav kodulehekülj võib

	Uuritavate arv	Protsent kontingendis
Kontingent	76	100
Kiusajaid	6	8
Ohvreid	13	17
Kiusajaid/ohvreid	15	20
Kiusamiskäitumises mitteoalenuid	42	55

Tabel. Internetis kiusajate, ohvrite ja kiusajate/ohvrite osatähtsus.

Internetis olla kättesaadav väga pikka aega ja seda saavad inimesed üle kogu maailma korduvalt vaadata (Vandebosch jt 2006).

Kolmandaks ei nõua küberkiusamine suurt tasakaalutust võimusuhtes, mis on üks eeldus tavakiusamise puhul – sageli on kiusaja eelseks lihtsalt see, et tal on paremad Interneti- ja arvutiteadmised.

Tartu näide

Kuna Eestis on Interneti-võrk viimaste aastatega kiiresti ja laialdaselt arenenud, on oluline selgitada, kas ka meil on kiusamine Internetis kasvanud probleemiks ning mida selle vastu ette võtta. Selgitamiseks, kas ja kui võrd on Tartus levinud Internetis kiusamine, viidi Tartu Ülikooli haridusteaduskonnas bakalau-reusetöö raames läbi uurimus (Naruskov 2007), milles osalesid Tartu linna kahe gümnaasiumi 6.–9. klassi õpilased (igast klassist kümme juhuslikult valitud õpilast). Ankeedile vastas 76 õpilast, 38 poissi ja 38 tüdrukut. Ilmnes, et 34 õpilast (45%) olid osalenud kiusamiskäitumises Interneti teel. Kui koolikiusamise kogemus omavahelistes suhetes on väidetavasti umbes kolmandikul õpilastel (Kõiv 2006), siis meie küsitluse tulemus viitab pigem kiusamiskäitumise kandumisele Interneti. Ankeedis oli küsimus, millele vastamine näitas kiusamise sagedust. Lähtudes kiusamise definitsioonist (Olweus 1999), loeti kiusajateks, ohvriteks ja kiusajateks/ohvriteks need õpilased, kes olid valinud vastusevariantideks „aeg-ajalt“, „üks kord nädalas“ ja „mitu korda nädalas“. Tabel näitab ülevaatliselt kiusajate, ohvrite ja kiusaja/ohvrite osakaalu kontingendis.

Enamik küberkiusamise uurijaid pole sellist jaotust teinud, vaadeldud on ainult kiusajaid ja ohvreid. Seega arvestati käesoleva uurimistöö analüüsis 15 kiusajat/ohvrit nii kiusajate kui ka ohvrite alla kuuluvaks, tulemusena on kiusajaid

21 (28%) ja ohvreid 28 (37%) kogu kontingendist.

Kiusamise vahendid

Samuti püüti selgitada, millised vahendid on Internetis kiusamisel levinud ja millised on Interneti-kiusamise enam levinud liigid. Vahendite liigitamisel toetuti Smith jt (2006) toodud küberkiusamise liigitusele, mis kohandati Eesti oludele ja millest jäeti välja telefonivariandid. Uuringus vaadeldi vahenditena e- kirju, MSN-i, internetiportaale Rate.ee-d ja Orkutit ning jututube. Tulemused näitasid, et kahte vahendit, täpsemalt MSN-i ja suhtlusportaal Rate.ee, kasutati Internetis kiusamiseks statistiliselt oluliselt rohkem kui teisi, see ilmnes nii kiusajate kui ka ohvrite vastuste põhjal. Poiste ja tüdrukute võrdlemisel selgus, et tüdrukuid kiusati suhtlusportaal Rate.ee statistiliselt oluliselt rohkem.

Miks kasutatakse Rate.ee-d ja MSN-i nii palju kiusamiseks? Üks põhjus võib olla tõsiasi, et Eesti õpilaste seas on suhtlusportaal Rate.ee väga populaarne – teisi tõsiselt võetavaid alternatiive sellele peale Orkutit pole. Orkutis on ka vanusepiirang, kuigi seal saab end vanemaks valetada. MSN-i nii suurt kasutatavust kiusamiseks võib seletada aga sellega, et 92% kontingendist vastas, et noorte üks põhitegevus Internetis on MSN-is suhtlemine – samas annab Interneti kiusamisvahenditest MSN kõige parema ülevaate sellest, kuidas ohver kiusaja käitumise peale reageerib, näiteks lahkub MSN-ist pärast solvavat sõnumit. MSN-is suheldakse reaalsajas ja kiusavad kommentaarid ei jõua ohvrini mõningase hilinemisega nagu Rate.ee-s, Orkutis või e-kirju saates. Ka jututubades toimub suhtlemine reaalsajas, kuid selgus, et uurimuses osalenud lastest veedab jututubades aega vaid 10%.

Kiusamise liigid

Lisaks kiusamise vahenditele uuriti ka kiusamise liike. Kiusamiskäitumise liigituse puhul võeti aluseks Willardi kategooriad (2005).

1. *Sõimamine* – korduvalt saadetakse kellelegi Interneti vahendusel sõimavaid, vihaseid, ebaviisakaid kirju, kommentaare, pilte eesmärgiga teist alandada või solvata.

2. *Ahistamine* – korduvalt saadetakse ründavaid, ebaviisakaid ja solvavaid kir-

ju, kommentaare, pilte, mis võivad olla ka seksuaalselt ahistavad (võib hõlmata ka rämpsposti või viiruseid, mis kahjustavad arvutit) (Ellison ja Akdeniz 1998).

3. *Jälitamine* – järgnetakse virtuaalselt pidevalt kellegi mänguruumi, jututuba, kuhu jälitatav siseneb – inimene kardab selle tagajärjel oma turvalisuse pärast.

4. *Kuulujuttude levitamine* – korduvalt saadetakse Internetis kirju, kommentaare, pilte, mis levitavad alusetuid kuulujutte, eesmärgiga kahjustada inimese mainet, sõprussuhteid jne.

5. *Privaatsuse rikkumine* – korduvalt murtakse kellegi e-postkasti sisse ja saadetakse sealt kirju, kommentaare, pilte, mis panevad tegeliku omaniku ebameeldivasse olukorda.

6. *Saladuste levitamine* – korduvalt saadetakse teiste saadetud privaatsed kirju, kommentaare, pilte teistele edasi esialgselt saatjalt luba küsimata. Sageli meelitatakse kelleltki saladus välja ning levitatakse seda seejärel Internetis.

7. *Ignoreerimine* – korduvalt ja meele- ga ei võeta mõnda inimest *online*-mängudes osalema, ei lisata oma „sõbralisti“ vms.

Nii kiusajate kui ka ohvrite puhul eristus sõimamine kiusamisliigina teistest enam (vt joonis 1).

Sõimamist märkisid nii kiusajad kui ka ohvid teistest kiusamisliikidest protsentuaalselt rohkem. Ka Kristi Kõivu (2006) uurimuse tulemused näitavad, et koolikiusamine seostub eelkõige verbaalse kiusamise liikidega, enam levinud on solvangud, alandavad märkused, karjamine, sõimamine, pilkamine.

Kes kiusavad, keda kiusatakse

Selgus, et kiusajad valivad kõige sagedamini oma ohvriks mõne inimese väljastpoolt kooli (82%), järgnesid tuttavad (27%), klassikaaslased (23%), sõbrad (18%), täiesti juhuslikud inimesed (14%). Ohvrite sõnul kiusavad neid Internetis kõige rohkem tundmatud inimesed (86%), seejärel tuttavad (50%), koolikaaslased (25%) ja sõbrad (7%). Siin ilmnebki suur erinevus tavakiusamise ja Internetis toimuva kiusamise vahel – kiusaja anonüüsus. Kui kiusaja jääb ohvrile tundmatuks, võib tekkida käegaloomise tunne – mis mõtet on kedagi kiusamisest teavitada, kui kiusajat nagunii teada ei saa. Tavakiusamise pu-

hul kiusatakse enam klassi- ja koolikaaslast, Internetis pigem inimesi väljastpoolt kooli – kedagi, keda kiusaja tunneb mõne oma sõbra või tuttava kaudu.

Kuidas ohvid kiusaja tegevusele reageerivad? 54% ignoreeris kiusamist, kõige vähem edastati saadud kirja, kommentaari, pilti kellelegi (4%). Jooniselt 2 nähtub, et väga vähesed ohvid reageerisid Internetis kiusamisele kasutajanime vahetamise (7%) ja konto kustutamise (7%).

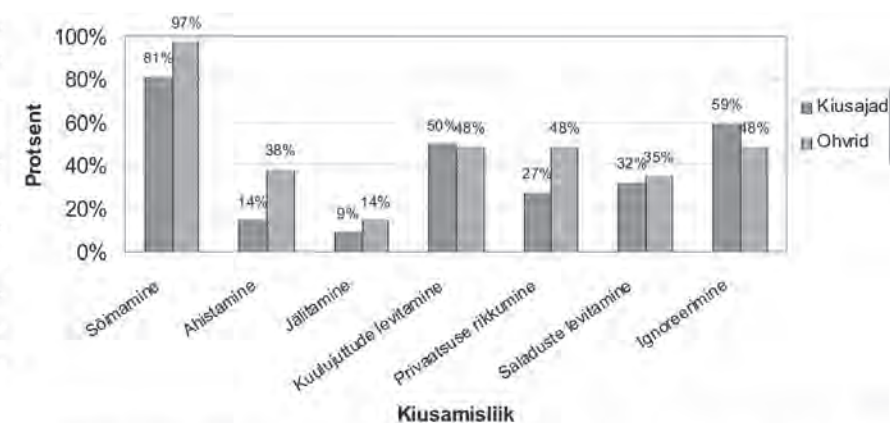
Tõsine probleem

Internetis toimuv kiusamine on tõsine probleem ka Eestis. Et Interneti kasutavad nii paljud lapsed/noored, kübermaailma loomus aga võimaldab kiusajal tegutseda salaja ja kustutada oma teo jäljed kiiresti, siis tendents pigem kasvab kui kahaneb. Kindlasti tuleks suurendada laste teadlikkust Internetis varitsevatest ohtudest. Peab selgitama, kuidas vältida Interneti-kiusamist ning mida selle korral ette võtta – näiteks jututubade ohutuse tagamiseks on mitmeid soovitusi (minnes kohtuma mõne „tuttavaga“ jututoas, võtta keegi kaasa või kindlasti informeerida kedagi, kus, millal ja kellega kohtumine toimub); sarnased soovitusid peaksid olema ka kiusamise kohta suhtlusportaalides ja MSN-is. Koolikiusamist käsitlevaid projekte võiks kirjutada ka Interneti kiusamise kui probleemi teadvustamiseks, ennetamiseks, lahendamiseks. Vaja on koolitust õpetajatele ja lapsevanematele.

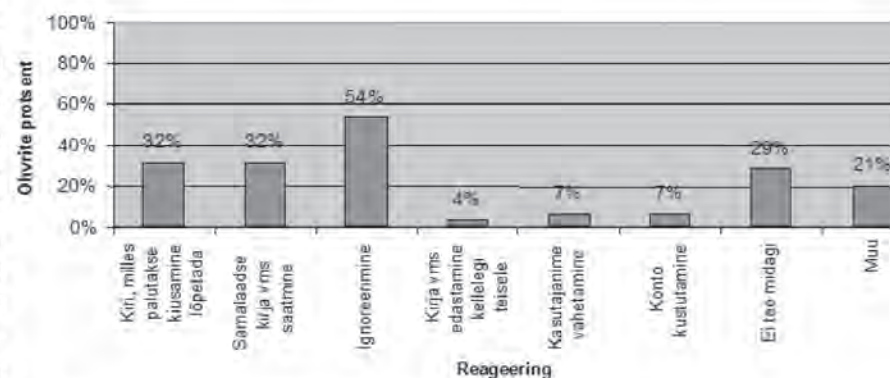
Õpetajatel on oluline teadvustada, et Interneti-kiusamine juba levib õpilaste seas. Vastav teema tuleks lisada õpetajakoolituse programidesse, sest probleemist teadlik inimene oskab nii ohvrit kui ka kiusajat paremini aidata. Oluline on oskus julgustada lapsi/noori probleemist rääkima – ohvid ei räägi kiusamisest lapsevanematele ja õpetajatele. Meie küsitluses teatas ainult üks õpilane Internetis toimuvast kiusamisest emale/ isale ja üks teavitas sellest õpetajat. Lapsed peavad täiskasvanuid arvutimaailmas võhikuteks ning seetõttu ei räägi kuigi palju neist probleemidest.

Kirjandus

Ellison, L. ja Akdeniz, Y. (1998) *Cyber-stalking: the Regulation of Harassment on the Internet*. http://www.cyber-rights.org/documents/stalking_article.pdf

Joonis 1. Kiusamisliikide kasutatavus Internetis kiusajate ja ohvrite vastuste põhjal.

Joonis 2. Ohvrite reageerimine Internetis kiusamisele.

Kõiv, K. (2006) *Kiusamiskäitumise mitu tahku: õpilaste vaheline kiusamine, õpilaste kiusamine õpetajate poolt, õpetajate kiusamine õpilaste poolt ning õpetajate kiusamine kooli personali ja lapsevanemate poolt*. Tartu: OÜ Vali Press Trükikoda.

Li, Q. (2005) *Cyberbullying in schools – nature and extent of Canadian adolescents' experience*. http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2/content_storage_01/0000000b/80/31/bb/1b.pdf

Li, Q. (2006) *Cyberbullying in schools – a research of gender differences*. *School Psychology International*, Vol. 27. <http://www.ucalgary.ca/~qinli/publication/cyberGender2005SPIJ.pdf>

Naruskov, K. (2007) *Internetis toimuv kiusamine kui küberkiusamise alaliik kahe Tartu linna kooli näitel*. TÜ Haridusteaduskond. Bakalau-reusetöö.

Olweus, D. (1999) Sweden. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano & P. Slee (Eds.) *The nature of school bullying: A cross-national perspective*, 7–12. http://www.amazon.co.uk/gp/reader/041517984X/ref=sib_dp_pt/202-8741065-1999852#reader-page

Patchin, J. W. ja Hinduja, S. (2006) *Bullies Move Beyond the Schoolyard: A Preliminary Look at Cyberbullying*.

Youth Violence and Juvenile Justice, Vol. 4; 2, 148–169.

Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M. ja Tippett, N. (2006). *An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying*.

http://www.anti-bullyingalliance.org.uk/downloads/pdf/cyberbullyingreportfinal230106_000.pdf

Vandebosch, H., Mortelmans, D., Walrave, M ja Cleemput, K. (2006) *Cyberbullying among youngsters in Flanders*. <http://www.oecd-sbv.net/Templates/Article.aspx?id=379>

Willard, N. (2005) *An Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats*. <http://www.mcps.org/admin/Technology/TRTWebpage/WordDocuments/Internetsafetydocuments/cyberbully.pdf>

info
leht

leht

info
leht

info
leht

sarnasused

erinevused

- Mõtles, mida pealkiri sinu jaoks tähendab.
- Mõtles, kuidas teemat avada, mis alateemasid käsitled (nt identiteedi mõiste, identiteedi olulisus inimese jaoks, identiteedi kaitsmine).
- Kirjutas alateemasid käsitlevad lõigud.
- Kontrollis lõikude üleminekute asjakohasust, loogilisust ja ladusust.
- Kirjutas kirjandile sissejuhatus, püüas luua see huvitava ja lugema kutsuvana.
- Kirjutas kirjandi kokkuvõtte, jälgis et see oleks sissejuhatusesega seotud ja kasvaks loogiliselt välja teema arendusest.
- Loe ühe kaaslase kirjandit. Võrdle seda enda omaga.

SÕNAVARA

15. Otsi internetist järgmiste sõnade kasutusnäiteid ja kirjuta välja paar sagedasemat selle sõnaga koos esinevat sõna.

identiteet -	<i>visuaalne identiteet, eestlase identiteet</i>
anonüümne -	
sertifikaat -	
adekvaatne -	
psüühiline -	
emotsionaalne -	
definitsioon -	
kontingent -	
statistiliselt -	
alternatiiv -	
kategooria -	
ignoreerima -	
reageerima -	
tendents -	
võhik -	

Eile tuli minu postkasti internetis leviv kettkiri. Selles kirjutati, et on tõestatud käesoleva aasta erilisus. Nimelt olevat selle aasta ühes kuus koguni viis pühapäeva. Kiri oli väga ja selles õnnitleti kõiki selle suurepärase sündmuse puhul. Kirja lõpus kästi see kindlasti vähemalt seitsmele isikule edasi saata, soovitavalt nii, et kirja saajad oleksid eri kuuluvad inimesed. Kui nii käitun, siis lubati mulle saata vastav , mis garanteerib mulle edu ja õnne aasta lõpuni. Kui ma aga peaksin kirja , siis hoiatati mind saabuvate õnnetuste eest. Õnneks ei kuulu ma sellesse . . .

17. Kirjuta laused näite eeskujul ringi ametlikus stiilis. Vajaduse korral vaata väljendeid harjutuse 4 tekstist.

- 18. Kirjuta harjutuses 6 esitatud kiri ümber ametlikus stiilis. Järgi e-kirja vormistusnõudeid (lk 30).**

Saada	Adressaat...	
	Koopia...	
	Teema:	

Dotted lines for writing.

[illegible]

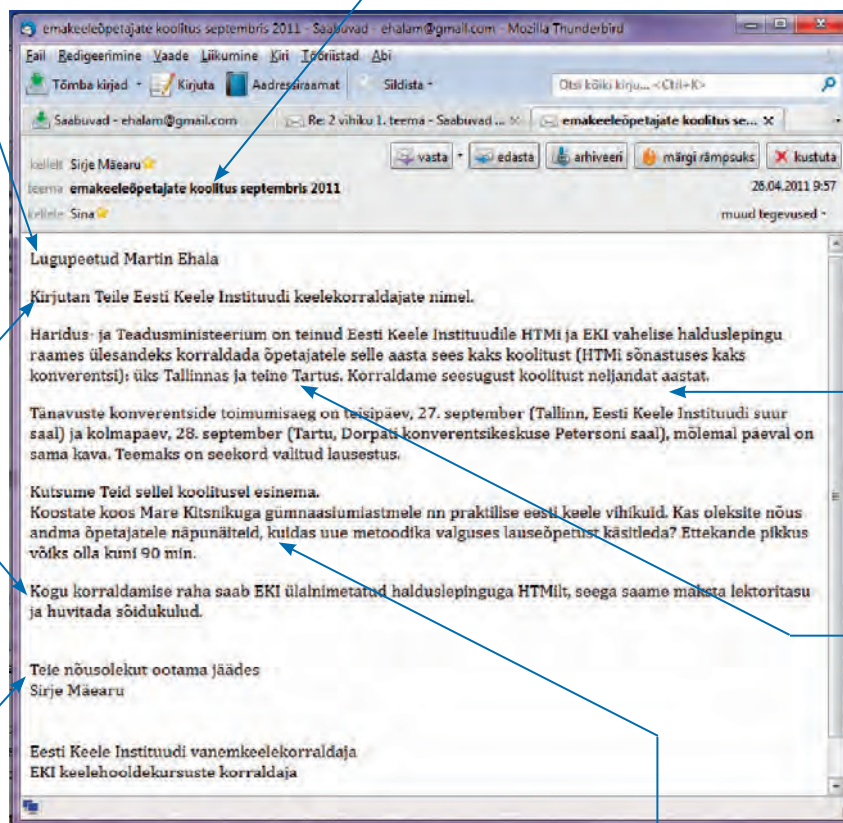
Huvitun kõigest, aga eelkõige siiski muusikast ja filmidest. Muusikat, mida kuulan, ei saa liigitada eraldi ühegi stiili alla. Armastan lihtsalt kõiksugu asju kuulata. Olen ka ise päris andekas laulja, 2011. aastal käisin Superstaari konkursil, aga kuigi ise arvasin, et pääsen kindlasti lõppvooru, pääsesin siiski ainult 20 parema hulka. Aga proovin järgmine kord uuesti! Hetkel olen veel vaimustuses vampiirisarja filmidest. Need on lihtsalt niiii coolid! Mis siis veel? Küsite ka minu pere kohta. See on mul suur: ema, isa ja kuus õde-venda, kelle hulgast mina olen kõige vanem. Nii et nagu arvata võite, käib meil kodus kogu aeg üks paras möll. See on üldiselt päris lahe, aga vahel tahaks ikka omaette rahun ja vaikuses viibida, et paremini koolitööle pühenduda.

[illegible]

E-kirja vormistamisel tuleb enamasti järgida samu reegleid, mis tavalise kirja puhul. Ametikirja üldisi vormistusnõudeid saad vaadata Sõnarist.

Lõpus kirjutatakse pöördumine ja nimi eraldi reale. Pöördumise järele koma ei panda. Ametlikus e-kirjas olgu neutraalne pöördumine (*Lugupidamisega*, mitte *Päikest*).

Kirjale tuleb panna kohane pealkiri, sellest saab kirja saaja esmase info sisu kohta. Tühi pealkirjariba on ebaviisakas ja mitte eriti mõistlik, kuna postiprogramm võib sellise kirja rämpsposti hulka paigutada. ✓

Ametlikus e-kirjas tuleb järgida õigekirjareegleid sama täpselt kui harilikus ametikirjas. Ühe mõtte teisest eraldamiseks võib nad paigutada eraldi lõikudesse. Lõikude vahele võib jätta tühja rea. Ametlikes e-kirjades ei ole kohane kasutada emotikone.

Kirja alguses tuleb lühidalt selgitada pöördumise põhjust või kirjutama ajendanud probleemi. Seejärel tuleb selgelt sõnastada soov, mida kirja saaja peaks tegema, näiteks saatma infot, lahendama probleemi, võtma vastu otsuse või andma nõusoleku.

Kirja lõpuosas esitatakse lisainformatsiooni, mis on kirja saajale oluline otsuse langetamiseks või tegevuse planeerimiseks.

Kirjale vastates on lubatud redigeerida saadud kirja teksti ja jätta alles ainult need read, mis on vajalikud vastuse kirjutamiseks. Iga sellise tsitaadi alla kirjuta oma vastus või ettepanek antud küsimuses.

Mu hea sõber ära anna oma ID-kaarti kellelegi isegi mitte raha eest. Kaarti sinu elektroonilise identiteedi nurgakivi on võimalik kurjasti ära kasutada kuid vastutada tuleb siiski sinul selle kaardi omanikul. Hoia ja ilma naljata oma kaardi koodi kõigi eest salajas. Ei või iial teada ma kordan ei või iial teada kes nende peale hammast ihub. Ära sa kunagi ühtegi koodi mingil juhul kaardile kirjuta ja ära sa kunagi pane koodi ja kaarti samasse kohta. Hoia koodi nagu oma silmatera! Veel parem õpi koodid pähe ja sõõ

PIN-koodi ümbrik ära ketsupiga väga hea. Kui kuri inimene olgu ta neetud on su kaardi pihta pannud või oled selle ise meeltesegaduse hoos kuhugi vedelema jätnud helista kohe abiliinile telefoninumber 1777 et peatada sertifikaadid su kaardi võlujõu allikas. Kuula kulupea nõu oo tuisupäine nooruk austa hallpea arvamist! ID-kaardi abil antav digitaalallkiri on justnagu oleks sa oma südameverega alla kirjutanud ja nii pead sa elupäevade lõpuni vastust andma kui sa ettevaatamatusest oled oma PIN-koodi digidokumendile sisse toksinud. Seepärast mu hea sõber veendu teise lepingupoole usaldusväärsuses. Kui ta pakub sulle tehingut mis tundub liiga hea et olla tõsi või välgub tema silmis saatanlik tuluke seda on kerge rohelise kuma järgi ära tunda kontrolli tema dokumendi õigsust veendu tema volituste vägevuses.

21. Kirjuta tekst ümber, märkides arvsõnad numbritega.

Kahe tuhande viienda aasta viiendast kuni kahekümne viienda maini korraldati Eesti koolide üheksandate ja kaheteistkümnendate klasside õpilaste seas uurimus. Ilmnes, et tuhande viiesaja kahekümne kolmest õpilasest seitsmesaja neljal oli olnud kokkupuudet küberkiusamisega. Selgus, et neljateist- kuni kuueteistaastaste seas oli ohvraid enam kui kaheksateistkümnendaastaste hulgas. Võrreldes tuhande üheksasaja üheksakümne viienda aastaga on olukord tõsiselt halvenenud. Uuringu tulemused avalikustati kolmeteistkümnendal septembril käesoleval aastal.

Oled teema läbinud.

Hinda oma oskusi 5-pallilisel skaalal (5 – väga hästi, 4 – hästi, 3 – saan hakkama, aga võiks veel harjutada, 2 – veidi, aga on vaja veel palju harjutada, 1 – üldse mitte).

Teine teema	1	2	3	4	5
1. Oskan anda suulisi juhtnööre.					
2. Oskan internetist infot otsida.					
3. Oskan koostada juhendit ja infolehte.					
4. Oskan kirjutada ametlikus stiilis kirja.					
5. Oskan eristada teadusteksti arutlevast tekstist.					
6. Oskan teadusteksti põhjal suuliselt arutleda.					
7. Oskan kirjutada arutlevat kirjandit ID-entiteedi teemal.					

Analüüsi teemas õpitud materjali ja sõnasta enda jaoks kolm olulist põhimõtet või reeglit, mis peaks eluajaks meelde jääma. Kirjuta need tööraamatu tagakaanele.

LUGEMINE: informatiivne tekst, proosakatkend
 KÕNELEMINE: enesekehtestamine konfliktolukorras
 KIRJUTAMINE: konflikti lahendamine kirja teel
 KEELESTRUKTUURID: muutumatud sõnad
 SÕNAVARA: piltlikud väljendid ja metafoorid
 ÕIGE KIRI: muutumatute sõnade kokku- ja lahkukirjutus

1. Kujuta ette alltoodud suhtlussituatsioone ja kirjuta, mida teine inimene sinu arvates vastab.

1. Raamatukoguhoidja: „Meie reeglite järgi saab korraka laenutada ainult kolm raamatut, kümnet raamatut ma teile laenutada ei saa.”	3. Autojuht: „Vabandage, et ma teid poriseks pritsisin. Püüdsin küll lompidest mööda sõita, aga ei õnnestunud.”
Noormees: „.....	Jalakäija: „.....
.....	
.....	
2. Esimene gümnaasiumineiu: „Sul on kindlasti koduülesanded tehtud. Anna kähku vihik!”	4. Õpetaja: „Nii, sina muidugi ei kuulnud jälle midagi. Võib-olla tasuks tihedamini kõrvu pesta.”
Teine gümnaasiumineiu: „.....	Õpilane: „.....
.....	
.....	

2. Loe läbi tekst „Suhtlemisstiilid”. Otsusta, millist suhtlemisstiili kasutavad inimesed esimeses harjutuses. Põhjenda oma arvamust.

SUHTLEMISSTIILID

Inimestevahelises suhtluses võib eristada nelja põhilist suhtlusstiili: alistuvat, agressiivset, manipuleerivat ja kehtestavat. Kõige kohasemaks peetakse kehtestavat stiili, kuid elus tuleb ette olukordi, kus on otstarbekas kasutada ka mõnd teist stiili.

ALISTUV STIIL

Alistuvat suhtlemisstiili kasutav inimene ei väljenda oma soove selgelt, teeb seda, mida temalt palutakse, ega vaidle teistele vastu. Alistuva stiiliga suhtleja peab kaaslaste vajadusi enda omadest olulisemaks, vähendab iseenda tähtsust ja väldib oma seisukoha väljendamist. Keeleliselt iseloomustab alistuvat stiili

- põhjuseta vabandamine (*Andke andeks, et ma teile kirjutan.*);
- põhjendamatu tingiva kõneviisi kasutamine (*Kas te esitaksite oma kodutööd homseks?*);
- ülemäärane loa küsimine (*Kas ma võiksin oma seisukohta selgitada? Kas te tahaksite kuulata, mis ma arvan?*);
- kahtluse väljendamine (*Ega ma isegi ei tea. Teid vist ei huvita minu arvamus.*);
- enese tähtsuse pisendamine (*Oh, mis nüüd mina. Pole tänu väärt.*).

Kui inimene kasutab pidevalt alistuvat stiili, siis hakatakse teda ära kasutama, ta enda vajadused jäävad rahuldamata ja lõpuks kaotab ta kaaslaste lugupidamise. Samas tuleb arvestada, et on olukordi, kus alistuv suhtlemine on kõige kohasem, näiteks võimuesindajatega suhtlemisel, kui oled süüdi mingis üleastumises. Samuti võib seda stiili kasutada siis, kui küsimus pole nii oluline, et tasuks vaidlemise vaeva.

AGRESSIIVNE STIIL

Agressiivses stiilis suhtlejat iseloomustab võime oma tundeid ja soove selgelt ning nõudlikult väljendada. Sageli ei arvesta agressiivse stiiliga suhtleja seejuures teiste inimeste tunnetega. Oma eesmärkide saavutamise nimel on ta valmis suhtluskaaslasti verbaalselt ründama sarkasmi, teravate märkuste või üleolevate naljadega. Keeleliselt iseloomustavad agressiivset stiili

- ilma põhjendusteta käsud (*Pea suu! Lõpeta kohe! Jäta mind rahule. Tee, mis ma ütlesin!*);
- äärmuseni liialdatud süüdistused (*Sinust pole iial mingit kasu! Alati keerad sa kõik nassu! Sa ei kuula mind ju kunagi!*);
- halvustavate väljendite kasutamine (*Idioot! Pane ennast põlema!*);
- väljakutsuv sinatamine (*Sina mind juba korrale kutsuma ei tule!*);
- emotsionaalsed hüüatused (*Kirjeldamatu jama! Uskumatu!*);
- iroonia ja sarkasm (*Oi, millised geniaalsed ideed! Kui see on nii, siis mina olen Karlsson Katuselt.*);
- kriitika eitamine (*See on lihtsalt kadedusest.*).

Agressiivne suhtleja tavaliselt saab, mida ta tahab, kuid sageli toimub see teiste arvelt. Seetõttu kannatavad suhted ja tekib vaenlasi. Samas on agressiivne suhtlemine õigustatud hädaolukorras, kus on vaja kiiresti tegutseda, olukorras, kus sul on kindlasti õigus, kuid aega vaidlemiseks ei ole, ja olukorras, kus ohustatakse sinu inimväärikust.

MANIPULEERIV STIIL

Manipuleerivat stiili iseloomustab kaldumus oma tegelikke tundeid varjata ja väljendada nii, et see paneks vastassuhtleja käituma sulle meelepärasel viisil. Näiteks võib manipuleeriv suhtleja olla vahetus suhtluses sõbralik, selja taga aga tegutseda vaenulikult. Samuti võib manipuleeriv suhtleja tekitada teistes süütunnet, et selle abil endale mingeid hüvesid saada. Manipuleerivad suhtlejad „unustavad” olulisi asju, hilinevad ja leiavad ettekäändeid nii, et nad ei astu otseselt agressiivsesse vastasseisu, kuid ometigi saavutavad oma eesmärgi teiste inimeste arvelt. Manipuleeriva stiili tunnuseks on näiteks

- meelitamine (*Sul on meile hulgest kõige ilusam käekiri, sa hakkad protokollima, eks?*);
- ähvardamine (*Kui sa Imelikule rehkendust näitad, siis ma ütlen õpetajale. Ja sind aetakse koolist minema.*);
- abituse teesklemine (*Mina ei saa seda särki sirgeks, lähen kortsus särigale.*).

Kõige otsesem keeleline manipuleerimisvõte on valetamine. Valesid on väga erisuguseid ja mitte kõik ei ole võrdselt taunitavad. Kui valetatakse, et säästa kellegi eneseväärikust, või selleks, et teha head, siis on see üldiselt aktsepteeritav ja üsna levinud praktika. Taunitavad on enesekaitsevaled ja need, millest valetaja saab otseselt kasu, kõige hullemad on aga sellised valed, millega tehakse kahju sellest kasu saamata. Järjekindlalt manipuleeriv suhtleja kaotab enda suhtes usalduse, temaga suhtlemist püütakse vältida. Samas on olukordi, kus on mõistlikum oma tegelikke tundeid mitte väljendada.

KEHTESTAV STIIL

Kehtestavat suhtlemisstiili kasutav inimene seisab oma õiguste ja vajaduste eest, suudab väljendada oma tundeid, kuid teeb seda teiste inimeste vajadusi ja tundeid arvestades. Kehtestav suhtleja kuulab vestluspartnerit ja on valmis vastanduvate huvide ühitamiseks läbi rääkima. Kehtestav suhtleja tuleb teiste soovidele vastu, kuid ütleb vajaduse korral ei, talub kriitikat solvumata ja võtab kiitust vastu tasakaalukalt.

Keeleliselt iseloomustab kehtestavat suhtlemist

- oma arvamuse põhjendatud väljendamine (*Minu meelest on see nii, sest ... Mulle tundub teine võimalus parem, kuna ...*);
- oma tunnete tasakaalukas väljendamine (*See teeb mind kurvaks. Selline lahendus mulle päris kindlasti ei meeldi. See on palju parem!*);
- soovide selge väljendamine (*Ma soovin, et ... Mul on vaja ...*);
- suhtluspartneri agressiivsete ütluste ümbersõnastamine (*Ilmselt sa tahad öelda, et ...*);
- teiste siiras tunnustamine (*See on väga hea idee!*);
- adekvaatne reageerimine kriitikale (*Olen nõus, et ... Sellega ei saa ma nõustuda, sest ...*).

Pikaajalises perspektiivis on kehtestav suhtlemine kõige efektiivsem, sest võimaldab saavutada oma eesmärgi teiste tundeid haavamata ja suhteid rikkumata.

3. Loe järgmiseid vastuseid harjutuse 1 situatsioonides. Mis suhtlemisstiili vastajad kasutavad? Põhjenda. Kirjuta, kuidas sina selles olukorras reageeriksid ja millist suhtlemisstiili kasutaksid?

1. Noormees: „Jah, ma märkasin seda silti ja see teeb mind väga nõutuks, sest mul on järgmisel nädalal eksam. Lootsin, et saan sõita maale ja rahus õppimisele pühenduda. Kui ma kõiki raamatuid ei saa, siis pole see võimalik. Palun tehke mulle seekord erand.”	suhtlemisstiil
Mina: „.....	
.....	
2. Jalakäija: „Ah, mis te nüüd! Ikka juhtub. Oleksin pidanud ise tähelepanelikum olema ja veidi suurema ringiga minema. Pealegi te ei sõitnud ju sugugi kiiresti ja lompi vältida ei ole siin tõesti võimalik.”	
Mina: „.....	
.....	
3. Teine gümnaasiumineiu: „Segaseks oled läind, vä? Millal ma sulle enne oma vihikut olen andnud.”	
Mina: „.....	
.....	
4. . Õpilane: „Vabandust, ma aitasin pinginaabrit. Aga ma loodan, et keegi ükskord paneb mõne video Teie pedagoogiliste võtetega YouTube’i üles.”	
Mina: „.....	
.....	
.....	

4. Loe veel harjutuse 2 teksti ja lisa näiteid.

5. Loe teksti „Vargamäe mehed”. Millist suhtlusstiili kasutab Andres, millist Pearu ja millist kõrtsmik? Põhjenda oma hinnangut. Too tekstist näiteid.

Vargamäe mehed

Katkend A. H. Tammsaare romaani „Tõde ja õigus” I osa XX peatükist.

Üks asi oli ometi olemas, mille kohta Pearu oleks tahtnud kuulda oma vastase arvamist, nimelt: kuidas sattus tema küll läbi odra naabri rukkisse ja ajas seal tema hakid maha? Pearu ei suutnud kuidagi uskuda, et hobune ise nõnda oleks heast-paremast teelt kõrvale pöördunud ja mööda vilja läinud ümber kolama. Ta oli ju ennegi küllalt vankris maganud, aga hobune polnud kunagi muud teinud, kui mööda teeservi süües lõpuks koju läinud. Üsna purju jäädes julges Pearu naabrimehelt minna seletust küsima, aga see vastas mitteteadmisega, sest tema leidnud ju ainult Pearu omast rukkist, see on kõik. „Siis oled sa niisama rumal nagu minagi,” ütles Pearu, kuigi ta oma sõnu ise ei uskunud, sest tema arvates pidi Andres asjast rohkem teadma kui tema. Andrest tabasid Pearu sõnad õigesse kohta: tema tahtis ikka Pearust targem olla. Sellepärast vastas ta üleaedsele: „Kes siis oma tarkust teisele õpetab.” Isse muigas kavalalt. „Sa siis tead, kuda ma sinu rukkisse sain?” küsis Pearu. „Tean või ei tea, sinu ninale ma seda ikkagi ei kirjuta,” vastas Andres iseteadvalt. „Mis sa maksu tahad, kui ütled?” küsis Pearu. „Võta kümme rubla! . . . Säh kaks-kümmend viis!”

„Pane juurde,” ütles Andres, „ega minu tarkus nii odav ole.” „No kolmkümmend!” karjus Pearu. Kõrtsmik laskis rinnuli letile. Kogu kõrts oli pinevil. „Litsid mehed need Vargamäe omad,” ütles kõrtsmik ja laskis hammaste vahelt lirtsti üle leti põrandale, ärplejate jalge ette. „No võta raha!” karjus Pearu. „Hea küll,” ütles Andres viimaks, „kolmekümne eest ma ütlen. Aga sina ei tohi kellegile edasi öelda, kohtulaua ees ka mitte.” „Pea, pea!” hüüdis Pearu ja katsus joobnud peaga mõelda. „Ei, sellega põle ma nõus,” ütles ta siis. „Sina võid minu rahaga teha, mis tahad, ja mina teen sinu sõnadega, mis mina tahan: lasen kas kirikus kantslist maha öelda või kiriku ukse ette paplasse lüüa, et kõik teaksid, mis sõnade eest Oru Pearu Mäe Andresele kolmkümmend rubla maksis.” „Üks ta mats puhas!” hüüdis Andres nüüd. „Tee mis tahes, lase või lauluraamatusse üles panna.” „Kas kuulete, mehed, ja sina, kõrtsmik, seal leti taga: Mäe Andres ütleb mulle siin kõrtsileti ees, kuda sain mina tema rukkisse, ja mina võin sellega teha, mis tahan.” „Anna raha kõrtsmiku kätte, muidu pärast petad, sind põle uskuda,” ütles Andres. Pearu andis raha ja kõrtsmik võttis selle vastu. Nõnda oli nüüd kõik korras, oodati ainult, millal Andres oma uudise ilmutab. Aga äkki astus see Pearu juurde, pani oma suu tema kõrva äärde, kae ette varjuks, et teised midagi ei kuuleks, ja sosistas nõnda midagi. Pearu polnud sugugi ette valmistatud, et ta nii ruttu Andrese saladuse teada saab. Aga niipea kui ta selle oli kuulnud, karjus ta: „Sa pidid ju kõvasti, et kõik kuulevad!” „Seda kaupa ei olnd,” vaidles Andres vastu. „Kõrtsileti ääres, kõigi ees, nõnda oli meie kaup ja nõnda mina tegingi. Kõik kuulsid meie kaupa.” Tõusis üldine kisa ja kära. Kõik olid muidugi arvanud, et Andres pidi ütlema oma saladuse valjusti, nii et ka teised kõrtsilised kuuleksid, aga kõik mäletasid ka seda, et valjusti või salaja ütlemisest kauba sees juttu ei olnud. Tõusis küsimus: kuis olla, kuis otsustada? Pearu nõudis kõrtsmikult raha tagasi, Andres keelas andmast, sest tema oli ju oma saladuse Pearule öelnud. Kõrtsmik irvitas. „Litsid mehed need Vargamäe omad,” kiskus ta läbi hammaste ja sülitas alla oma jalge vahele põrandale, sest teisel pool letti oli praegu niisugune liikumine, et sinna sülitada mingit võimalust ei olnud. „Mina pidasin kaubast kinni,” seletas Andres. „Kui Pearu tahab, võin talle oma sõnu korratagi ja pangu nad siis lauluraamatusse, löögu paplisse või lasku õpetajat kantslist maha kuulutada. Aga seda ütlen ma sulle, Pearu, et kui sa oma sõnu tunnistajate suu läbi ei või kinnitada või kui sina mind avalikult laimama hakkad, siis annan su kohtusse, seda pea meeles.”

Kõrts mõirgas. „Pearu on sees!” hüüti mitmelt poolt. Aga asi polnud veel otsustatud. Raha seisis alles kõrtsmiku käes. Pearu lubas kohtusse kaevata, kui see Andresele välja antaks. „Ole ikka mees, Pearu,” rääkis kõrtsmik. „Kõrtsil kõrtsi õigus, kohtul kohtu õigus. Oled asja kõrtsis alustand, siis lõpeta ta leti ees, ära poe temaga kohtukulli ette. Kui muidu ei saa, las teised otsustavad, kuulake ise Andresega pealt. Ütleme nõnda, et kõrtsilett on kohtulaud ja mina sellel laual kulliks. Mehed, vaadake ise, kas mina kõlban kohtukulliks?” „Kõlbad, kõrtsmik!” hüüdsid mehed naerdes. Nõnda siis algas kohtumõistmine Vargamäe meeste riiuasja üle kõrtsileti ees, kus peal seisis kohtukullina kõrtsmik rõõsakil. Aga juba asjaarutuse algul rääkis Andres oma kavalad sõnad, öeldes: „Kõrtsmik ja kõrtsilised, mina seda Pearu raha ei tahagi, mul omalgi teda niipalju kui kulub. Kui teie see kolmkümmend rubla minule peaks mõistma, siis jätan ma ta kõrtsmiku kätte ja tema andku selle raha eest igauhele, mis keegi soovib. Jooge ennast kas või käpuli maha, kui aga sellest rahast jätkub.” Need sõnad tõid asjasse kohe selguse. Varsti mõistsid kõik ühes kõrtsmikuga, et Andres kaubast kinni pidanud. Kui Pearu kaotas, siis polnud selles keegi muu süüdi kui tema ise: miks tegi ta nii halva kauba. „Ka Pearu ise võib oma raha eest juua,” ütles Andres peale otsuse väljakuulutamist. Vastuseks oli üldine hirnumine.

„Sinu sea mollile ma ei tule,” vastas Pearu ja tellis kõrtsmikult omal arvel. Aga sel polnud esiotsa aegagi tema tellimist täita, tal oli tähtsamat teha: kogu kõrtsile anda. Kõik jõid rõõmu pärast, Pearu üksi aina kurvastuse ajal, sest nii õnnetus päeva polnud tal mil ega mil ajal olnud: ta kaotas kohtus ja sai kõrtsis teiste naeruks. Andres oli ta ühel kui ka teisel pool lihtsalt üle löönud. Pearu oli ikka arvestanud tema aususega ja tõearmastusega, aga nüüd leidis ta korraga, et Andres on „krutskid” täis nagu temagi. Seda pani Pearu oma üleaedsele väga pahaks. Tema arvates pidi mees ikka olema, mis ta on, aga mitte nõnda, et ükskord nii ja siis jälle naa. Oleks Andres algusest saadik krutskitega tulnud, siis oleks Pearu ennast teadnud hoida, aga tema usaldas Andrest ja nõnda sündis see, mis täna sündinud.

6. Mis meeleolu tekstikatkend tekitab? Mis selle põhjustab? Iseloomusta tekstikatkendi sõnavara ja lauseehitust?

7. Kui iseloomulik loetud katkend romaanile on? Nimeta veel romaani „Tõde ja õigus” tegelasi ja kirjelda lühidalt nende tüüpilist suhtlusstiili.

.....

.....

.....

.....

.....

8. Vali üks küsimustest ja valmista ette lühike (umbes 1 minuti pikkune) suuline põhjendatud seisukoht.
- 1. Millist suhtlemisstiili kasutavad tavaliselt sinu sõbrad / sinu klassikaaslased / sinu õpetajad / sinu pereliikmed / ülejäänud inimesed, kellega suhtled? Põhjenda, too näiteid.
 - 2. Kas suhtlemisstiil on kaasasündinud või elu jooksul omandatud? Miks sa nii arvad?
 - 3. Millised inimesed kipuvad kasutama alistuvat, millised manipuleerivat ja millised agressiivset suhtlemisstiili?
 - 4. Millist suhtlemisstiili sina kõige rohkem kasutad? Too mõni värvikas näide.
 - 5. Kas suhtlemisstiile saab õppida või oma tavapärast suhtlemisstiili kuidagi muuta? Kuidas?

9. Loe nõuandeid enesekehtestamiseks. Kirjuta teksti järel olevad näited õigesse kohta.

KUIDAS ENNAST KEHTESTADA?

Igapäevane elu seab meid sageli olukorda, kus tuleb ennast kehtestada. Kellelegi ei meeldi olla käsutatud ning seetõttu tekitavad otsesed ja selgituseta korraldused vähemalt sisemist trotsi. Näiteks kui pinginaabrile lihtsalt öelda, et lõpeta see laua väristamine, siis tunneb ta end käsutatuna ja võib-olla ignoreerib soovi, see võib aga viia konfliktini.

Et vähendada võimalikku trotsi, tuleb nõue esitada põhjendatult. Põhjendatud nõue sisaldab tervelt viit omavahel seotud sõnumit (vt tabel). Lisaks keeleliselt põhjendatud nõudmisele tuleb kehtestava suhtlemise puhul kasutada rahulikku, kuid kindlat hääletooni. Eesmärk ei ole ju suhtluspartnerit solvata või tema üle ironiseerida, vaid saavutada soovitud tulemus ilma suhteid rikkumata. Praktika on näidanud, et rahulikult esitatud põhjendatud nõudmised, milles väljenduvad ka ütleja tunded, leiavad palju kergemini mõistmist ja viivad soovitud tulemuseni kindlamalt kui lihtsalt agressiivselt kamandades.

Sõnum	Väljendus	Näide
1 Fakti väljendamine	Esita kuulajale faktid, mis kujutavad sinu jaoks probleemi.	
2 Oma tunnete väljendamine	Kirjelda oma tundeid, mis sul nende faktidega seoses tekivad.	
3 Põhjendamine	Põhjenda, miks sul tekivad sellised tunded.	
4 Soovi väljendamine	Väljenda oma soovi, mida vestlus-partner peaks tegema.	
5 Soovi põhjendamine	Põhjenda, miks tal tuleks su soov täita.	

Näited

<i>ja see häirib mind järjest rohkem,</i>	<i>Kohe varsti on vaja tööd ära anda.</i>	<i>Ole meheks ja pea natuke vahet.</i>	<i>Riks, sa väristad oma jalga nii, et kogu laud väriseb</i>	<i>sest ma ei suuda keskenduda sellele tekstile, mida me peame lugema.</i>
---	---	--	--	--

10. Kujunda põhjendatud nõudmised järgmiste probleemide lahendamiseks.

1. Pidite eile õhtul koos sõbraga välja minema. Sõber unustas kokkuleppe ja läks hoopis trenni. Niisuguseid juhtumeid on ka varem ette tulnud.

- Fakti väljendamine
- Oma tunnete väljendamine
- Põhjendamine
- Soovi väljendamine
- Soovi põhjendamine

2. Elad suures kortermajas. Sinu pere tellis koos naabriperega uue koridoriukse. Kokkulepe oli selline, et teie maksate ukse eest, naaber aga korraldab paigaldamise ja viimistluse. Nüüd on uks juba paar nädalat ees, aga kõik viimistlustööd on ikka tegemata.

- Fakti väljendamine
- Oma tunnete väljendamine
- Põhjendamine
- Soovi väljendamine
- Soovi põhjendamine

3. Sa ei saa koolis ühest õppeainest üldse aru. Sinu arvates seletab õpetaja liiga kiiresti ja arusaamatult.

- Fakti väljendamine
- Oma tunnete väljendamine
- Põhjendamine
- Soovi väljendamine
- Soovi põhjendamine

Rollimäng: enesekehtestamine

Enesekehtestamise teeb raskemaks see, kui ka sinu suhtluspartner püüab ennast kehtestada ja tal on sinust erinevad eesmärgid. Töötage kolmekesi. Valige situatsioon. Õppijad A ja B, jagage rollid. Õppija C, jälgi mängu ja tee märkmeid kasutatava keele ja suhtlemisstiili kohta, mida kumbki pool enda kehtestamiseks kasutab.

1 Tutvuge situatsioonikaardiga.

Esimene situatsioon	Teine situatsioon	Kolmas situatsioon
Füüsikaõpetaja Ülehomme on selle poolaasta viimane füüsikatund. Teatasid just õpilastele, et selles tunnis tuleb põhjalik kontrolltöö kogu viimasel ajal läbitud materjali peale. Klassivanem tuleb pärast tundi sinu juurde ja tahab midagi öelda.	Noor inimene Soovid minna vägevale erapeole, mida kutsutakse Arturi sünnipäevaks. Teatad lapsevanemale, et sind on kutsutud Arturi sünnipäevale, mis kestab väga kaua, ja vaja oleks ka kingiraha.	Naine Õhtul tuleb televiisorist sinu lemmikseriaal, mida oled kaua jälginud. Tahad seda kindlasti vaadata. Mees tuleb töölt koju, kaasas kaks plokki õlut ja mitu pakki kartulikrõpse. „Milleks nii palju õlut, kallis?“ küsid.
Klassivanem Kogu klass on kontrolltöö ootamusest ja lühikesest ettevalmistusajast segaduses. Lähed klassi nimel füüsikaõpetajat veenma, et ta füüsika kontrolltöö ära jätaks.	Lapsevanem Viimasel lastevanemate koosolekul räägiti, et gümnaasiumiõpilastel on kombeks korraldada igal aastal Arturi sünnipäeva nimeline erapiidu, kus tõenäoliselt tarvitatakse alkoholi ja suitsetatakse, võib-olla isegi kanepit.	Mees Õhtul tuleb televiisorist oluline jalgpalli valikmäng. Helistasid töölt oma parimale sõbrale ja kutsusid teda enda poole mängu vaatama. Koju tulles selgus, et samal ajal hakkab teiselt kanalilt su naise lemmikseriaal. Püüa leida tekkinud olukorrale lahendus.

2 Mängige rollimängu.

Kumbki pool peab püüdma ennast kehtestada. Kasutage väljendeid *Ma tahan ...* , *Ma saan sinust/Teist aru, aga ...* , *Pane/Pange ennast minu olukorda ja ...*

3 Tehke kokkuvõte.

- ♦ Millist stiili kumbki pool kasutas?
- ♦ Kumb pool lahendas situatsiooni paremini?

11. Kujuta ette järgmist olukorda. Kirjuta saadud meilile sobiv vastus.

Korraldasite oma sõpradega noortebändide festivali. Registreerus kuus bändi eri koolidest. Leidsite rahvamajas sobiva saali ja sponsori, kes saali eest tasus. Huvi oli tohutu, saal oli paksult noori täis, bändid olid tasemel ja kõik elasid täiega kaasa. Arusaadavalt ei läinud kõik viperusteta: üks vana laud lagunes istumise all juppideks ja üks bänd röökis ainult roppusi. Pärast ürituse lõppu seadsite saali korda, igatahes saali eest vastutaja millegi üle ei nurisenud. Ülejärgmisel päeval said rahvamaja juhatajalt sellise meili.

Saada

Adressaat...

Koopia...

Teema: Pretensioon

Pretensioon!

Äärmise nõrdimusega kuulsin oma töötajalt, kuidas te kuritarvitasite rahvamaja ja minu usaldust, korraldades noorte-ansamblite festivali nime all orgia, mis ületas kõik sündsuse piirid ja mille käigus lõhuti rahvamaja mööblit. See, mida te nimetasite muusikaks, ei kannata mingisugust kriitikat, vaid tegu oli lihtsalt väljakannatamatu müraga, mistõttu laulukooril ei õnnestunud teise korruse ruumides samal aja proovi teha. Laulude sõnad olid nii kohutavalt jubedad, et saalitöötaja pidi häbi pärast maa alla vajuma. Samuti oli häbiväärne noorte väljakutsuv käitumine auväärses rahvamajas, kusjuures tantsimise asemel lihtsalt hüpati looma kombel. Selle tagajärjel on parkettpõrand määrdunud ning musti kummikriipse täis. Ma tahaks üleüldse teada, kus olid teie õpetajate silmad sellel ajal. Kas teil üldse oli luba sellist üritust korraldada? Igatahes nõuan teie vanematelt rahvamajale tehtud moraalse ja materiaalse kahju hüvitamist ja vajadusel teatan politseisse!

Lembe Laasik
rahvamaja juhataja

Saada

Adressaat...

Koopia...

Teema:

Võrdle oma vastust kaaslaste omadega. Arutage koos, mida selline vastus peaks kindlasti sisaldama ja millises stiilis olema.

Agressiivne väljendus	Viisakas ametlik väljendus	Soovitus
1. Äärmise nõrdimusega kuulsin oma töötajatelt ...	Kuulsin oma töötajatelt ... Kuulsin oma töötajatelt ... ja <u>see tegi mind kurvaks</u> .	Jäta emotsioonid väljendamata või väljenda emotsioone neutraalsemalt ja pehmemalt.
Sa <u>solvasid</u> mind <u>hingepõhjani</u> .		
2. Te <u>kuritarvitasite</u> minu usaldust.	Te <u>ei pidanud kinni meie kokkuleppest</u> .	Kasuta asjalikumat ja neutraalsemat väljendit.
Sa <u>käid mulle tõesti närvidele</u> .		
3. Muusika oli <u>õudselt kõva</u> . Muusika oli <u>ülikõva</u> .	Muusika oli <u>liiga kõva</u> . Muusika oli <u>päris kõva</u> . Muusika oli <u>kõvavõitu</u> .	Ära kasuta koos negatiivse sõnaga seda võimendavat emotsionaalset ja kõnekeelset rõhumäärsõna <i>õudselt, kohutavalt, meeletult</i> vms või liidet <i>üli-</i> . Kasuta selle asemel neutraalsemat <i>liiga, väga</i> , pehmemat <i>üsna, päris</i> või liidet <i>-võitu</i> .
Kontrolltöö oli <u>röögatult pikk</u> .		
4. Tema käitumine oli <u>lihtsalt jube</u> .	Tema käitumine oli <u>ebameeldiv / mittekorrektne</u> .	Kasuta positiivset omadussõna liitega <i>eba-</i> või <i>mitte-</i> .
Tund oli <u>kohutavalt igav</u> .		
5. Kava oli <u>täiesti kohutav</u> .	Kava oli <u>sobimatu</u> .	Kasuta positiivset või neutraalset sõna liitega <i>-tu</i> , liitega <i>-mata</i> , käändelõpuga <i>-ta</i> .
Jutt oli <u>kohutavalt segane</u> .		
6. Saalis oli jõe vastik hais.	Saalis <u>ei olnud eriti meeldiv lõhn</u> .	Kasuta positiivseid sõnu koos tegusõna eitava vormiga.
Esinejad käitusid <u>vulgaarselt</u> .		
7. Tantsuliigutused olid <u>meeletult nõmedad</u> .	Tantsuliigutused olid <u>pisut kummalised</u> .	Kasuta huvitavust, omapärasust ja ootamatust väljendavaid sõnu.
Ta näeb välja <u>täielik tropp</u> .		

40

 Saada	Adressaat...	
	Koopia...	
	Teema:	

The main body of the form consists of approximately 25 horizontal dotted lines for writing.

 Saada	Adressaat...	
	Koopia...	
	Teema:	

[illegible]

16. Kirjuta arutlus teemal „Tõde ja õigus”, tugine tekstile „Vargamäe mehed” ja omaenda elukogemusele.

Nõuandeid

- Arutluse sissejuhatav lõik kirjuta viimasena. Siis sa juba tead, mida arutlus väidab ja kuhu välja viib.
- Alusta sellest, et avad mõistete *tõde* ja *õigus* tähenduse ja nende omavahelise suhte.
- Too Tammsaare romaanist ja oma kogemusest näiteid tõe ja õiguse vastuolude kohta.
- Arutle, kas õigus peab kajastama tõe ning kas tõe ja õigus tohiksid vastuollu sattuda.
- Arutle, kuidas suhtuda ja mida teha, kui elus satuvad tõde ja õigus vastuollu.
- Kirjuta kokkuvõte.

Võid oma arutluses kasutada ka mõnd teist ülesehitust.

SÕNAVARA

17. Selgita oma sõnadega, mida tähendavad järgmised fraasid tekstis „Vargamäe mehed”.

1. Sattus läbi odra naabri rukkisest ja ajas seal tema hakid maha.
2. Litsid mehed need Vargamäe omad.
3. Lasku õpetajat kantslist maha kuulutada.
4. Lase või lauluraamatusse üles panna!
5. Sinu sea mollile ma ei tule!
6. Andres on „krutskid” täis.

18. Kirjuta igale väljendile kaks sünonüümi: üks samas stiilis ja teine ametlikus stiilis.

1. Sinu ninale ma seda ei kirjuta.

Samas stilis:

Ametlikus stiilis:

- ## 2. Üks ta mats puhas!

Samas stilis:

Ametlikus stiilis:

- ### 3. Kas mina kõlban kohtukulliks?

Samas stilis:

Ametlikus stiilis:

4. Nii õnnetut päeva polnud tal mil ega mil ajal olnud.

Samas stilis:

Ametlikus stiilis:

5. Kui teie see kolmkümmend rubla minule peaks mõistma . . .

Samas stilis:

Ametlikus stiilis:

6. Vastuseks oli üldine hirnumine.

Samas stilis:

Ametlikus stiilis:

7. Sai kōrtsis teiste naeruks.

Samas stilis:

Ametlikus stiilis:

8. Seda pani Pearu oma üleaedsele väga pahaks.

Samas stilis:

Ametlikus stiilis:

9. Nõnda sündis see, mis täna sündinud.

Samas stiilis:

Ametlikus stiilis:

19. Moodusta lause, kus kasutad kõiki järgmisi sõnu ja fraase.

heast-paremast, pinevil, ärplejad, niipalju kui kulub

[illegible]

MUUTUMATUTE SÕNADE KOKKU- JA LAHKUKIRJUTUS

Muutumatud sõnad on sellised sõnad, millest ei saa moodustada käändevorme. Muutumatuid sõnu on kõige kergem ära tunda, kui proovid neist moodustada ilmaütleva käände vormi *ilmata*. Kõigist muutuvatest sõnades on võimalik seda vormi moodustada, näiteks *ilma armastuse*ta, *ilma suusatamata*, *ilma kollaseta*, *ilma kelleta*, *ilma sõbralikuta*, kuid muutumatutest sõnadest, nagu näiteks *üle*, *pärast*, *ette*, *taha*, *kiiresti*, pole see võimalik.

Enamasti kirjutatakse muutumatud sõnad teistest sõnadest lahku, kuid on selliseid, mis kirjutatakse alati kokku, ja selliseid, mis kirjutatakse mõnikord kokku ja mõnikord lahku. Selgeks tuleb õppida kaks viimast rühma, ülejäänud puhkudel aga kasutada lahkukirjutust.

1 Alati kirjutatakse järgneva sõnaga kokku:

eba- : ebamäärane, ebaseeldiv, ebamugav
üli- : ülikiire, üliväike, ülivallatu, üliootamatu
ala- : alamõõduline, alata, alalõpmata, alajäse, alakoormus
umb- : umbmäärane, umbkaudu, umbkeelne, umbropsu, umbusaldama
ulgu- : ulgumeri, ulgueestlane
õigu- : õigupoolest

2 Kokku kirjutatakse kõik sellised juhtumid, kus kaks sõna moodustavad omaette uue mõiste, näiteks:

pealtnäha ≠ **pealt näha**
 Pealtnäha on kõik korras. Tal õnnestus juhtumit pealt näha.
ühtelugu ≠ **ühte lugu**
 Naabrid olid ühtelugu tülis. Vanaema jutustas meile täna õhtul ühte lugu.
kahevahel ≠ **kahe vahel**
 Olen kahevahel, kas paluda Laual on kaks õuna. Pirn on nende kahe vahel. andeks või mitte.

3 Järgmiste sõnade puhul sõltub kokku- või lahkukirjutus eelneva sõna iseloomust.

poole	Kui vastab küsimusele <i>kuhu?</i> , <i>kus?</i> , <i>kust?</i>	Kui vastab küsimustele <i>kelle poole?</i> , <i>mille poole?</i> jne
pool	siipoole, sinnapoole	isa poole, mere poole
poolt	siinpool, sealpool	sõbra pool, ukse pool
	siitpoolt, sealtpoolt	minu poolt, lõuna poolt
moodi	Kui vastab küsimusele <i>kuidas?</i>	Kui vastab küsimusele <i>kelle moodi?</i> , <i>mille moodi?</i>
viisi	niimoodi, naamoodi, sedamoodi	inimese moodi, ämbri moodi, leppimise moodi
kombel	niiviisi, sedaviisi, nõndaviisi	varga viisi
pidi	imekombel	argpüksi kombel
	niipidi, naapidi	teed pidi
kaupa	Ainsuses	Mitmuses
viisi	tunnikaupa, meetrikaupa	tundide kaup, meetrite kaup
	kiloviisi, virnaviisi	kilode viisi, virnade viisi

4 Kahte moodi on ka sõna mitte kokkukirjutus.

Kokku kirjutatakse need juhud, kus *mitte* annab talle järgnevale sõnale eitava tähenduse. Enamasti väljenda-
 vad sellised sõnad omadusi, kuid leidub ka asju ja olendeid väljendavaid sõnu, näiteks *mitteametlik*, *mitte-
 aktiivne*, *mitteeristav*, *mittelineaarne*, *mittepärilik*, *mitterahaline*, *mittesuitsetaja*, *mittekodanik*, *mittemetall*,
mitteeluruum, *mitteresident*, *mittetulundusühing*. Muudel juhtudel kirjutatakse sõna *mitte* järgnevast lahku,
 veaohklikud on näiteks *mitte just*, *mitte keegi*, *mitte üksnes*, *mitte ainult*.

5 Sageli eksitakse ka järgmiste sõnade kirjutamisel:

kas või Kui tal on igav, siis ta helistab kas või südaöösel.
mis tahes Selleks tööks sobib mis tahes labidas.
kes tahes Sellega saaks hakkama kes tahes meie hulgast.
kus tahes Pitsu võib magada kus tahes nurgas.

6 Lahku kirjutatakse ka:

mis iganes, **kes iganes**, **kus iganes**.

ÕIGEKIRI

20. Moodusta üheksa sõnaühendit, mis kirjutatakse alati kokku. Kirjelda nende tähendust.

käsi	puu	taga	ummis	üks	vastu	üle	uisa	alt	pikka
					+				
jalu	kaudu	kulmu	käte	mööda	oksa	pulgi	päisa	püsti	selja

- käsikaudu* - *umbes*, *kobamisi*, *pimesi*
-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

21. Ühenda poolpaksult trükitud sõnad, kui kokkukirjutus on vajalik.

Aega mööda sai selgeks, **mis moodi** kõik juhtunud oli. Naabrid olid **ala ilma oma vahel** tülis ja kaebasid **teine
 teise peale pea aegu iga päev**. Nii viisi ei saanud kohus muud teha kui **ala lõpmata** Vargamäe **meeste poolt** esi-
 tatud kaebusi arutada. Tunnistajaid toodi **karja kaupa** ja toimikuid kogunes **kaustade viisi**, kuid **miski pärast**
 jäi enamus **kohtu lahendeid eba määraseks**. Hilja aegu arutati, kuidas Pearu **purjus päi rahu meeli** oli **tee pealt**
 kõrvale **otse joones** Andrese rukkisse keeranud. Ta leiti vankris magamas, ohjad **ratta ümber** keerdunud. Tõesti,
 Pearu oli **mehe moodi** joonud, aga ega ta end **selle pärast** veel süüdi tundnud. **Iga tahes** magas ta õiglase und,
mis tõttu ei saanud ta ju seda **paha pärast** teha. **Kes tahes** teine oleks samas olukorras **sama moodi portsu otsa**
 sattunud. **Sellegi poolest** mõistis kohus Pearu süüdi (**kus juures taga selja**).

22. Paranda kokku- ja lahkukirjutuse vead.

Tule radapidi minupoole, mängime päevadeviisi kabet, joome hobusekombel keefiri, veame ninapidi nimismees-
 kes meiepoole kontrollima tahab tulla. Mistahes olukorras säilitame liitritekaupa külma verd, kasvõi nui neljaks,
 tulgu kestahe või juhtugu midaiganes. Ujumas käime kahekaupa, laulu lööme mehemoodi, üleüldse oleme enda-
 moodi ega heitu külapoolt tagaselja tulevatest noomitustest. Sealpoolsood on teistmoodi lood, seal paistab päike
 päevadeviisi ja kuu on taevas kuudekaupa. Kellegiasi pole seal, mispidi sa käid või kuskohas sa lebad. Kõik oleks
 justkui kuupealt kukkunud. Õigu poolest võin ma omaltpoolt kindlalt väita, et sedalaadi elu mulle ei meeldiks,
 sest mina kõiksugu veidraid kombeid pelgan. Ometi tekib minulgi äraspidi mõtteid ja eba sündsaid soove. Näiteks
 meeldib mulle üli väga uisa päisa armuda.

23. Leia tekstist „Vargamäe mehed” kaheksa erinevat näidet otsekõne ja saatelause kirjavahemärgistuse kohta. Mõtle nende eeskujul välja kaheksa lühikest näidet ning kirjuta need õige tüübi alla. Sõnasta näidete põhjal reeglid otsekõne kirjavahemärgistuse kohta.

Saatelause on otsekõne ees.

1.
Reegel:
.....

Saatelause on otsekõne järel.

2. (komaga)
3. (küsimärgiga)
4. (hüüumärgiga)
Reegel:
.....

Saatelause on otsekõne vahel.

5. (koma ja väiketähega)
6. (koma ja suurtähega).
7. (küsimärgi ja suurtähega)
8. (hüüumärgi ja suurtähega)
Reegel:
.....

24. Moodusta alltoodud sõnaühenditega laused nii, et ühes lauses kirjutatakse need sõnad lahku, teises aga kokku.

kõige pealt	1. Kõige pealt, mis sa teenid, tuleb maksta tulumaksu.
kõigepealt	2. Kõigepealt tuleb abi anda kannatanutele.
mehe moodi	3.
mehemoodi	4.
üle käte	5.
ülekäte	6.
oma pead	7.
omapead	8.

käe pärast	9.
käepärast	10.

25. Sidesõnade *ja, ning, ega* ja *või* ees tavaliselt koma ei käi. Leia tekstist „Vargamäe mehed” neli näidet, kus *ja* ees on koma. Moodusta nende eeskujul neli oma näitelause, kus *ja, ning, ega* ja *või* ette tuleb panna koma. Sõnasta reegel, mis selgitaks, millal need sidesõnad eraldatakse eelnevast lauseosast komaga. Vajaduse korral kasuta Sõnari või „Eesti keele käsiraamatu” abi.

1.
.....
2.
.....
3.
.....
4.
.....
Reegel:
.....
.....
.....
.....

Oled teema läbinud.
Hinda oma oskusi 5-pallilisel skaalal (5 – väga hästi, 4 – hästi, 3 – saan hakkama, aga võiks veel harjutada, 2 – veidi, aga on vaja veel palju harjutada, 1 – üldse mitte).

Kolmas teema	1	2	3	4	5
1. Oskan eristada kasutatavaid suhtlusstiile.					
2. Oskan ennast konfliktolukorras kehtestada.					
3. Oskan agressiivsele kirjale viisakalt ja ametlikult vastata.					
4. Oskan lahendada konfliktolukorda kirja teel.					
5. Oskan kirjutada arutlust teemal „Tõde ja õigus”.					
6. Oskan muutumatuid sõnu kokku ja lahku kirjutada.					

Analüüsi teemas õpitud materjali ja sõnasta enda jaoks kolm olulist põhimõtet või reeglit, mis peaks eluajaks meelde jääma. Kirjuta need tööraamatu tagakaanele.

KEELEKASUTUSE KULDREEGLID

1

2

3

1

2

3

1

2

3

© Autorid ja OÜ Kynnimees, 2011.

Keeletoimetaja Siiri Soidro. Kujundaja Kersti Ehala. Kaanefoto Kerli Radvilavičius.

Autorid ja kirjastus tänavad Tartu Kivilinna Gümnaasiumi õpetajat Kadri Ottensoni ja tema õpilasi, kes vihikut praktilises õppetöös katsetasid. Vihikus on kasutatud järgmisi autoriõigusega kaitstud materjale: Hellar Grabbi „Nimed marmortahvilil: raamat ja film“, Eesti Elu, 10. 10, 2003; Peeter Langovits „Elmo Nüganen võtteplatsil koos Priit Võigemastiga“, Postimees, 11.02. 2002; Ain Protsin „Filmi „Nimed marmortahvilil“ võtted Tartu Raekoja platsil“, Postimees, 22.03.2002; ERA, foto 5415: Saaremaa maastiku filmimine bussikatuselt. Foto: Ingrid Rüütel (1961); filmi „Kirjad Inglile“ tutvustus ja plakat, F-Seitse ja Frame Production, filmi „Videviku saaga: Päikesesarjutus“ plakat, Acme Film OÜ; Mihkel Maripuu „Filmi „Nimed marmortahvilil“ plakat“, Postimees, 05.10.2007; Politsei- ja Piirivalveamet „Isikut tõendavad dokumendid“, <http://www.politsei.ee/et/nouanded/id-kaart-ja-pass/>; Karin Naruskov „Küberkiusamine: kiusamiskäitumise peidus pool“, Haridus, 2008, 1–2, lk 11–13; Herald Eelma illustatsioonid romaani „Tõde ja õigus“ I osa juurde: „Andres“ ja „Pearu“. Autorid ja kirjastus tänavad neid kõiki loa eest nende tekste ja materjale kasutada. Kirjastus on andnud oma parima kasutatud materjalide autoriõiguste järgimiseks. Pretensioonide puhul palun võtta ühendust kynnimees@gmail.com.

Sõnar on eesti õigekirja mobiilirakendus, mis juhatab su kiiresti õige reeglini, kui tekib kahtlus, kas kasutada suurt või väikest algustähte, panna koma või mitte, kirjutada kokku või lahku. Sõnari saab telefoni laadida leheküljelt www.keelevidin.ee.

www.kynnimees.ee